

EKUMENIZAM U EUROPSKOJ UNIJI

Pogled iz katoličke perspektive

ANTUN ČEČATKA*

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Đakovo, Hrvatska

UDK 2618 (4-67 EU)
Pregledni znanstveni rad
Primljeno: ožujak 2007.

Sažetak

Ujedinjenje europskih država i naroda u Europsku uniju još uvijek je u tijeku. Visoke crkvene instancije u Katoličkoj, ali i u drugim Crkvama, obrazlažu da je kršćanstvo ona povijesna duhovna potka, pa stoga i primjerena osnovica za zdravo socijalno i političko europsko jedinstvo. Zato se uporno ustrajava na tome da se u ustavnoj povelji EU izrijeком spomene kršćansku baštinu: na njoj je utemeljena europska kultura, znanost, ćudoređe; na njoj je u određenoj mjeri dozrijevala suvremena europska misao o demokraciji, o jednakosti i nedjeljivom dostojanstvu ljudske osobe, ljudskim pravima, zaštiti manjina, socijalnoj pravdi, miru i očuvanju stvorenoga. Teško je i zamisliti da te suvremene vrijednosti, barem djelomično, ne vuku životni sok iz kršćanskih korijena.

Europu se, upravo zato što je u mnoge narode usadila kršćanstvo, može poimati i kao teološku veličinu. Štoviše ona je povijesno i oblikovno posredovala, makar i uz nedostatke, kršćansku poruku cijelome svijetu - kao što je ta poruka proizašla iz Izraela. Istina, danas je kršćanska vjera i Crkva u Europi oslabljena sekularizacijom i suvremenim ateizmom, privatizirana je i nije značajnije prisutna u javnosti. Stoga su kršćani pozvani oživjeti kršćansku baštinu i vrijed-

* Doc. dr. sc. Antun Čečatka, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku / Catholic Faculty of Theology in Đakovo, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Petra Preradovića 17, 31 400 Đakovo, Hrvatska / Croatia.

nosti na europskoj životnoj i kulturnoj razini. Zacijelo, da bi u tom učinkovito sudjelovale, kršćanske Crkve imaju zajedno razgovarati i surađivati, vedro i s argumentacijom raditi na novoj evangelizaciji. Jedino ekumenskim naporom europski kršćani mogu vrsno pridonijeti europskom jedinstvu, i ujedno utirati put vidljivom jedinstvu Crkve.

Ključne riječi: *Europska unija, kršćanska baština, sekularizacija, vrijednosti, evangelizacija, ekumenski dijalog i suradnja, ustroj službe kršćanskog jedinstva, jedinstvo Crkve.*

Uvod

Europska unija, taj politički i gospodarski nacrt i program za Europu, zacijelo traži da se temeljne poluge - što nose složenu zajednicu naroda i ujedno čine da se europska osobitost prepoznata u svjetskim razmjerima - umno promisle i mudro odrede. Napor koji se u tom pravcu usmjerava ogroman je i višeslojan.¹ I kršćanske Crkve i crkvene zajednice žele pridonijeti zamisli o jedinstvenoj Europi.² Štoviše, one drže da je njihov doprinos u tom pogledu dragocjen pa ga se ne bi smjelo ne uvažiti ili izostaviti. Unatoč tomu čvrstom uvjerenju, kršćanska se misao mučno probija, napori što ih ulažu visoke crkvene instancije ne vrednuju se dovoljno, te se dobiva dojam da visoki europski politički vrh baš i nema previše sluha za ono što je duhovno, vjersko i kršćansko. To gotovo bezlično liberalno raspoloženje i stanje ponajbolje oslikava duga i složena rasprava o ustavnoj povelji Europske unije, osobito s obzirom na onaj njen dio u kom bi se imalo odraziti kršćansko lice Europe.

¹ Prije 50. godina, 25. ožujka 1957., šest je zemalja potpisalo Rimski ugovor kojim je uspostavilo Europsku ekonomsku zajednicu i Europsku zajednicu za atomsku energiju, s ciljem da stvore zajedničko tržište, carinsku uniju i slobodno kretanje rada i kapitala. U Maastrichtu je 7. veljače 1992. potpisan ugovor o Europskoj uniji; 26. ožujka 1995. stupa na snagu Sporazum iz Schengena; 1. siječnja 1999. uvodi se euro kao sredstvo plaćanja u 11 zemalja; 29. listopada 2004. potpisalo je 25 članica Sporazum o uvođenju Europskog ustava - moraju ga potpisati sve članice; godine 2005. građani Francuske i Nizozemske su na referendumima odbacili ustav; 1. siječnja 2007. Bugarska i Rumunjska ulaze u EU, koja sada ima 27 članica. Epopeja EU je započela 9. svibnja 1950. kada je Robert Schuman, francuski ministar vanjskih poslova, predstavio plan o organizaciji koja će ujediniti proizvodnju ugljena i čelika Francuske i SR Njemačke; organizacija ostaje otvorena i za druge, tako da je 18. travnja 1951. šest zemalja potpisalo u Parizu Ugovor o osnivanju europske zajednice za ugljen i čelik. Usp. *Vjesnik*, br. 21182, od 24. i 25. ožujka 2007., str. 18.

² O ovoj problematici, autor priloga održao je predavanje *Ekumenizam u Europskoj uniji* na ekumenskom skupu u Budimpešti, 19. listopada 2006., u organizaciji Odjela za misije sinodskog ureda Reformirane Crkve u Mađarskoj.

I. Europski kršćanski obzori

Katolička je Crkva od početka ne samo pratila europsko ujedinjavanje, nego mu je i pridonosila, vodeći pri tom računa o svom poslanju u narodima i značaju koji imaju kršćanske vrijednosti i baština u društvenom životu. Sve što se u tom pravcu činilo, pojačat će se i poprimiti raznolikije oblike i sadržaje za pape Ivana Pavla II.³ O naravi, raznim vidovima i jakim točkama ujedinjavanja, osobito o ulozi koju pritom treba imati kršćanstvo i Crkva, Papa razmatra u pobudnici *Ecclesia in Europa*.⁴ On drži utemeljenim i živo želi da redaktori europske ustavne povelje u preambuli izričito spomenu *vjersku* i osobito *kršćansku baštinu*, jer je Europa izrasla iz te baštine i jer su se na njoj u znatnoj mjeri oblikovali suvremeni europski politički i kulturni obrisi.

Istu želju izrazili su i europski biskupi na prostoru Europske unije. Oni su zadovoljni načinom kako se nacrt ustavne povelje odnosi prema religiji, no žele da se u preambuli spomene kršćanstvo, jer je pridonijelo i pridonosi ujedinjenju i jedinstvu Europe. Pridati značenje i važnost kršćanskim korijenima, znači samo utvrditi i priznati povijesnu istinu. Time se ne umanjuje ono što su pridonijele druge religije, niti se time europska baština *sužava* na jednu vjeru, niti se dira u odvojenost Crkve i države, niti se u pitanje stavlja svjetonazorsku neutralnost europskih institucija. Štoviše, pored židovsko-kršćanskih korijena, u preambuli bi se moglo spomenuti i islam, kao i europske kulturne i misaone čimbenike: staru grčko-rimsku antiku, humanizam i prosvjetiteljstvo.⁵

1. Europska kršćanska baština

Da bi se u europskom Ustavu spomenula kršćanska baština, čine se izuzetni naponi. Tako su nevladine udruge, koje predstavljaju 55 milijuna Europljana, organizirale potpisivanje peticije koja baš to zahtijeva, i 750.000 Europljana stavili su na nju svoj potpis. Istina, u to se vrijeme u preambuli spominju kulturna, vjerska i humanistička baština, ali ne izričito i kršćanska baština, to jest, kr-

³ Vidi, A. MELLONI, Slike Europe i europski izazovi za Crkvu (Povijesni osvrt na katoličanstvo), u: *Jukić* 34-35 (2005.), str. 21-32.

⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*. Apostolska postsinodalna pobudnica, KS (Dokumenti 136), Zagreb, 2003.

⁵ Tako razmišlja Komisija biskupskih konferencija na prostoru Europske unije na plenarnom zasjedanju u Bruselu 2.11.2003. Usp. Kršćanstvo je snaga za jedinstvo Europe, u: *Glas Koncila*, br. 45, od 09.11.2003., str. 1 i 6.

šćanstvo.⁶ O predmetu su neizravno i oprezno govorili političari na europskom hodočašću u španjolsko svetište Sv. Jakova u Santiagu de Composteli u travnju 2004.: vrijednosti proširene Europe su zajednička kulturna baština; vrijednosti spomenute u europskom Ustavu su bitno kršćanske vrijednosti; Crkva i vjera nisu privatna stvar; pluralni europski suživot ne smije izgubiti kršćanske vrijednosti. Crkveni, pak, poglavari bili su i izričitiji. Poslije hodočašća održan je teološki kongres o kršćanskim korijenima Europe.⁷ Prikladno je prisjetiti se da je papa Ivan Pavao II. upravo iz toga svetišta još 1982. pozvao drevnu Europu da oživi svoje korijene.⁸

Svi naponi u vezi s time pokazuju opravdanim ono što je Ivan Pavao II. koncem drugog i početkom trećeg tisućljeća poduzimao i pokretao da zorno ukaže na to kako stari kontinent, Europa, hitno potrebuje novu evangelizaciju.⁹ Zacijelo, u tom svestranom pothvatu ne bi bilo dovoljno samo se pozivati na *prethodnu* kršćansku baštinu, nego bi se poglavito išlo za tim da se europski

⁶ Taj se visoki broj potpisnika ne bi smjelo zanemariti u raspravama o preambuli Ustava, istaknula je 14. travnja 2004. Elizabeth Montfort, francuska zastupnica u europskim institucijama. Osim toga, politički predstavnici Italije, Poljske, Portugala i Španjolske zagovarali su da se u preambuli Ustava spomene kršćanska baština, a podupirali su ih političari iz Irske, Malte, Slovačke i Češke. Usp. Izvješće iz Brüssela, u: *Glas Koncila*, br. 17., od 25.04.2007., str. 4.

⁷ Izvještaj o hodočašću vidi u: *Glas Koncila*, br. 18., od 02.05.2004., str. 6. To su zastupali političari Prodi, Mendes i Mary Hanafin. Hodočašće u *duhovni glavni grad Europe* organiziralo je Vijeće europskih biskupskih konferencija Europske unije uoči velikoga proširenja Europske unije; sudjelovalo je 300 visokih crkvenih dostojanstvenika i europskih političara iz 27 zemalja, među kojima su bili i predstavnici Konferencije europskih Crkava te anglikanski i pravoslavni predstavnici. Kongres je održan 22. i 23. travnja u Leonu.

⁸ »/.../ drevna Europa: nadi samu sebe. Budi što jesi. Otkrij svoje izvore. Oživi svoje korijene. Živi ponovno od pravih vrijednosti koje su proslavile tvoju povijest i obrati na dobro svoju prisutnost na ostalim kontinentima. Priznaj svoje duhovno jedinstvo u ozračju punog poštivanja drugih religija i iskonske slobode. /.../ Ne budi potištena zbog količinskog gubitka tvoje veličine u svijetu ili zbog društvenih i kulturnih kriza kroz koje prolaziš. Još uvijek možeš biti svjetlost civilizacije i u svijetu podrška napretku.«, IVAN PAVAO II., *Testament za treće tisućljeće* (naslov izv.: *Il progetto di Dio. Decalogo per il terzo millennio*), 2. izd., Prometej, Zagreb, 2001., str. 191.

⁹ »Zašto, govoreći o Europi, započinjemo s govorom o evangelizaciji? Razlog tome nalazi se jednostavno u činjenici da je evangelizacija oblikovala Europu, da je dala početak civilizaciji njezinih naroda i njihovim kulturama. Širenje vjere na kontinentu potpomoglo je formiranje pojedinačnih europskih naroda, stavljajući u njih sjeme kultura s različitim značajkama, no međusobno povezanih baštinom zajedničkih vrijednosti, upravo onih ukorijenjenih u evanđelju. Na taj se je način razvijao pluralizam nacionalnih kultura na temelju podloge vrednota koje je dijelio čitav kontinent. /.../ U evangelizaciji Europe, koja je jamčila određeno kulturno jedinstvo latinskoga svijeta na Zapadu i onoga bizantskog na Istoku, Crkva se kretala ostvarujući kriterije onoga što se danas naziva inkulturacija. Doprinijela je zapravo razvoju zavičajne i nacionalne kulture.«, IVAN PAVAO II., *Sjećanje i identitet*, Verbum, Split, 2005., str. 94.-95. Da je pak nova evangelizacija izazov nad izazovima za Crkvu, kako u Italiji, tako i u svijetu, jasno se razabire iz razgovora s milanskim nadbiskupom kard. Dionigijem Tettamanzijem, vidi: *Glas Koncila*, br. 22, od 30.5.2004., str. 9.

živalj iznova i životnije odluči za Krista. Drugu ili novu evangelizaciju može se razumjeti kao vrsni i žurni pastoralni imperativ, osobito ako se ozbiljno uzme duboku usjeklinu raskršćanjenja što je zahvatilo već široka europska područja. Jer, u Europi je na djelu neka široko neodređena pa i iskrivljena religioznost: bježi se u spiritualizam, poseže se za religijskim i ezoteričnim sinkretizmom, hrli se u opasne sljedbe i u pseudoreligiozna iskustva.¹⁰

I dok te i takve silnice slabe zdravu kršćansku vjeru i vedru nadu, one istovremeno razotkrivaju istinu da Europa - dok jača i proširuje svoje gospodarsko i političko jedinstvo - trpi i prolazi kroz duboku krizu vrijednosti.¹¹ Nedostaju zauzeta briga te jasna etička i moralna mjerila s obzirom na rad, zaposlenje, tržište, gospodarstvo i zdravstvo, pa egzistencijalna kriza zahvaća i šire slojeve, a najviše pogađa siromašne, starije i bolesne osobe, tako da se u njima nada gotovo gasi.¹² Nadalje, mnogi kulturalni, društveni i politički čimbenici složno i postojano stavljaju u pitanje i nagrizaju temeljne društvene vrijednosti. Načinju samu zamisao o obitelji, iskrivljujući istinu o dostojanstvu i slobodi ljudske osobe; nijeću da je ženidba nerazrješiva; traže da se zakonski priznaju i činjenične zajednice i da ih se izjednači s legitimnim bračnim zajednicama; zahtijevaju da se prihvati definicija parova u kojima se razlika u spolovima ne smatra bitnom.¹³

S druge strane, budućnost Europe teško pogađa to što joj pučanstvo stari i opada, kultura smrti nadvladava kulturu života, zločin i moralni nered što ga ostavlja zakonski pobačaj sve je raznovrsniji i teži, sve se više ide za tim da se nemoćne i bolesne istrijebi ozakonjujući eutanaziju.¹⁴ Pored svega toga nije

¹⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 67.-68.

¹¹ Usp. J. RATZINGER, *Europa. Njezini sadašnji i budući temelji*, Verbum, Split, 2005., str. 20-33. Na str. 22. autor kaže da je »svijet europskih vrijednosti, njezina kultura i njezina vjera, ono na čemu se temelji njezin identitet, došao do kraja i da je zapravo uklonjen s pozornice; da je sada došao trenutak za sustave vrijednosti drugih svjetova, pretkolombovske Amerike, islama i azijske mistike. Izgleda da je Europa baš u ovome trenutku svoga najvećeg uspjeha iznutra postala prazna. /.../ Tomu nutarnjem odumiranju nosivih duhovnih sila odgovara činjenica da je Europa i po svome stanovništvu na putu nestajanja.« Pomoglo bi kad bi Europa prepoznala čimbenike svog identiteta, zajamčila ih u svom ustavu, a to su: *čovjekovo dostojanstvo naspram demokraciji i pravnoj državi, zatim, brak i obitelj, te poštovanje prema svetomu, osobito prema Bogu* (str. 30-32).

¹² Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 86.-88.108.

¹³ J. RATZINGER, V. MESSORI, *Razgovor o vjeri*, Verbum, Split, 2005., str. 75-83. Kard. Ratzinger jezgrovitno iznosi suvremena moralna zastranjenja s obzirom na obitelj, brak, spolnost.

¹⁴ Parlamentarna skupština Vijeća Europe (46 zemalja) s 138 glasova nasuprot 26 i 5 neopredijeljenih, odbacila je 20.04.2005. ispravu Dicka Martyja, švicarskog liberala, koja praktično članicama preporučuje da legaliziraju eutanaziju. To je ocijenjeno uspjehom zaštite ljudskog dostojanstva, no to je samo »etapna pobjeda.« Vidi: *Glas Koncila*, br. 19, od 8.05.2005., str. 5. Na žalost, *tragični utilitarizam* je i *slijepi laicizam*

manje važna činjenica da se okoliš u kome živi europski čovjek bezobzirno puštoši, da se dobra zemlje često neispravno i sebično koriste. Stoga se Europljane potiče da probude svoju savjest i ulože etički napor kako bi odlučno branili i promovirali kulturu i vrijednosti života, u biti, dostojanstvo svake osobe, što i jest jezgra europske kulturne baštine.¹⁵

I koliko god je kršćanska baština u novonastalom ozračju oslabila, ona bi i te kako mogla pomoći, jer u njoj zasigurno leži nada i za Europu u budućnosti. Europsko javno mnijenje gotovo je izgubilo osjećaj za kršćansku baštinu i ne računa na nju u svojim integracijskim nakanama. Tako apostolska pobudnica *Ecclesia in Europa* utvrđuje da se u Europi gubi *kršćanski spomen i baština*, da Europa zanemaruje svoju *vjersku baštinu*, svoju *duboku kršćansku dušu*, da se ponaša kao da prava europskih naroda nisu *nacijepljena na deblo što ga napaja životvorni sok kršćanstva*. A kako se sekularizam uvlači u pore društvenom i kulturnom biću, sve je teže, štoviše nepoželjno, živjeti vjernički, kršćanski, dok je agnostik i nevjernik u javnosti ugledna osoba i dobro došao. S druge strane, u europskoj su prošlosti mnogi *svjedoci kršćanske vjere*, mnoge su vrijednosti koje su nastale *iz kršćanske tradicije*, a velika načela europske civilizacije imaju *najdublje korijene u kršćanskoj vjeri u Trojstvo*. Europa je bila *naširoko i duboko prožeta kršćanstvom, kršćanstvo je bilo njena središnja sastavnica*. I koliko god se kršćanstvo tijekom povijesti, na žalost, dijelilo i još uvijek živi podijeljeno, ono se ipak *potvrdilo kao religija samih Europljana*. Uostalom, *bez kršćanstva europska povijest ne bi bila razumljiva*.¹⁶

Sve te bjelodane činjenice ne samo da čine razumljivim, nego i opravdavaju zanimanje Crkve za Europu dok se ona ujedinjuje i ocrtava svoju budućnost. Štoviše, ta je zauzetost Crkve duboko egzistencijalna, jer *potječe od same njezine naravi i poslanja*. Crkva u stvari izuzetno mnogo i vrsno pomaže kad želi i čini što može da se Europa izgrađuje *oživljujući svoje izvorne kršćanske korijene*, i kad u onim dijelovima gdje su puštošili totalitarni komunistički režimi poduzima *potreban prvi navještaj evanđelja i pravu misiju ad gentes*.¹⁷

u odluci što je 15.06.2006. donio Europski parlament sa 284 glasova za, 249 protiv, 32 suzdržana, kojom se usvaja okvirni program za financiranje znanstvenog istraživanja na embrionalnim matičnim stanicama, praktično, istraživanja na ljudskim zamecima. Istina, većina građana i zemalja EU to zabranjuje, u tome se slažu razne političke opcije, jer je u pitanju zaštita čovjekova života i dostojanstva. Vidi: *Glas Koncila*, od 26.6.2006., str. 7.

¹⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 89.90.95.96. O braku, obitelji, spolnosti, ženi, zaštiti života, vidi: IVAN PAVAO II., *Testament za drugo tisućljeće*, str. 101.-130.

¹⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 7.13.19.24.

¹⁷ Usp. *Ondje*, br. 25 i 46.

Upravo se zato europske Crkve pitaju odakle i zašto postoji neka vrst *alergije* kad je riječ o tome da se prizna povijesnu činjenicu da je kršćanstvo u Europi nazočno kao njena konstitutivna sastavnica. Dapače, kršćanski javni djelatnici će utvrditi da je »'kršćanofobija' jedini oblik mržnje koji se danas prihvaća u Europi«, i predložiti će da se utemelji »antidefamacijska liga«, skupina kompetentnih osoba, s ciljem da se u javnosti razjasne »klevete i pogrešne informacije o Katoličkoj Crkvi i njezinoj povijesti«. ¹⁸

Tvrda protivljenja da se kršćanstvo spomene u Ustavu, uobličena primjere u sintagmi: *Europa nije kršćansko-židovski klub*, ocijenit će se borbenim stavovima što ih je prouzročio *francuski jakobinizam* i *kristofobija*, proširena među intelektualcima - zbog čega je kršćanstvo postalo *tabuom*. ¹⁹ Neki pak europski mislioci tako razumijevaju i tumače kršćansku povijest i stvarnost, da se, koliko god zvuči prenaplašeno, može zaključiti da je riječ o fenomenu *patološke mržnje* prema kršćanstvu. ²⁰ Katoličkoj Crkvi čak će se pripisati da se bori za politički utjecaj, da traži *ekskluzivno mjesto* u europskom Ustavu, da teži uspostaviti *teokraciju* i *spremaciju* nad drugim Crkvama i *utjecati na političku vlast*, pa se to onda označava riječima: *papafili*, *konfesionalni prozelitizam*, *politički hegemonizam*. Oni, pak, koji realno promatraju stvari utvrdit će suprotno: »Europa kršćanskih korijena poštuje sve svoje građane.« ²¹ Uostalom, sasvim je krivo tvrditi da je samo Katolička Crkva za to da se kršćanstvo spomene u Ustavu, to isto želi i pozdravlja i Konferencija europskih crkava, koja okuplja 125 pravoslavnih, protestantskih, anglikanskih i drugih Crkava i zajednica. ²²

¹⁸ Vidi: Europska »alergija« na Crkve, u: *Glas Koncila*, br. 7, od 15.02.2004., str. 5. To je izvještaj sa zasjedanja zajedničkog Odbora CCEE-a i KEK-a u mjestu Kamienski, u Poljskoj, od 29. siječnja do 2. veljače 2004. O procjenama koje su dali talijanski ministar kulture Rocca Buttiglione, i publicist Vittorio Messori, vidi: *Glas Koncila*, br. 11, od 12.03.2006., str. 7., pod naslovom: Potrebna je katolička »antidefamacijska liga«.

¹⁹ Belgija i Francuska se najviše protive, i francuski ministar vanjskih poslova Micheal Barnier izriče taj negativan sud; Joseph Weiler, ortodokсни američki Židov i stručnjak za pravo Europske unije, pozitivno piše o kršćanskoj Europi, a stav protivljenja ocjenjuje apsurdnim. Vidi: Hoće li kršćanstvo ipak u ustav EU?, u: *Glas Koncila*, br. 23, od 06.06.2004., str. 5.

²⁰ Vidi: I. RAGUŽ, Fenomen »patološke mržnje« prema kršćanstvu, u: *Glas Koncila*, br. 51, od 17.12.2006., str. 11. Autor ukratko predstavlja misao francuskog filozofa Michela Onfraya, teoretičara književnosti Georgea Steinera i mislioca Edgara Morina, te zaključuje da Europa može preživjeti samo ukoliko se u dijalogu nađu i priznaju ateizam, grčka, židovska, ali i *kršćanska misao*.

²¹ Vidi: Ž. TANJIĆ, Europa kršćanskih korijena poštuje sve svoje građane, u: *Glas Koncila*, br. 28, od 10.07.2005., str. 11. Tanjić se osvrće na napis prof. dr. Jovana Mirića.

²² Vidi: Papa izrazio nezadovoljstvo Europskim ustavom, u: *Glas Koncila*, br. 26, od 27.06.2004., str. 4. Godine 2005. KEK ima 130 članica. Vidi: M. KOLIĆ, »Naviještati kršćansku poruku nade razvijajući dijalog« (razgovor s Amédéom Grabom, predsjednikom CCEE-a), u: *Glas Koncila*, br. 31, od 31.07.2005., str. 9.

Otpori da se u europskom ustavu spomene Boga, govore, u stvari, koliko je uznapredovao *europski zaborav Boga*. Jedno je tu laičnost države, a sasvim je nešto drugo bezbožna država, bezbožna Europa, Europa bez najviše instancije. Dakako, ne koristi izricati žalopojke nad sekularizacijom. Da kršćanske vrijednosti prožmu europski humanizam, kršćani trebaju stvarati zajednička uvjerenja i vrijednosti te ih učiniti društveno živima. To se može postići jedino dijalogom i argumentacijom, štoviše, to uključuje *istinsko duhovno nadmetanje*, oslobođeno žudnje za političko-gospodarskom moću i korišću. Inače, danas se u nekim zemljama, kao npr. u Njemačkoj, pokazuje veće zanimanje za religiozne vrijednosti, a postoji i politička volja da se u ustavu jasno pozove na Boga - o čemu bi se mogla ponovno pokrenuti rasprava.²³ Katolička Crkva, i druge Crkve, želi pridonijeti da Europa ispravno postavi i sačuva svoju kulturnu i političku cijelost. U tom naporu Europljanima i europskim kršćanima zasigurno može pomoći razmišljanje o religioznom i teološkom značenju Europe.

2. Europa, zasebna teološka veličina

Iako su na europsku kulturnu, političku i vjersku površinu izbijali zbiljski tektonski poremećaji, Europa nipošto ne bi smjela iznevjeriti, osobito ne iskriviti ili odbaciti svoju povijest. Upravo dok se povlače obrisi i postavljaju temelji budućoj Europi, potrebno je istaknuti da Europa kao cijelost - u svom nastajanju i oblikovanju - nije samo kulturološko i ekonomsko, nego i teološko pitanje, odnosno teološki pojam.²⁴ Njime se još 1983. bavio i Karl Rahner u raspravi *Pitanje o budućnosti Europe*. On pitanje sagledava razvijajući filozofiju i teologiju povijesti, koje se preklapaju. Raščlanjujući suvremenost, utvrđuje da je današnji čovjek skeptičan. Taj će suvremeni skeptik priznati određene norme u vlastitom životu i neposrednom okruženju, ali će sumnjati da postoje norme koje bi kao obvezatne mogle vrijediti i za *veliku* i *sveobuhvatnu* politiku i povijest, pa će mu se pitanje o budućnosti Europe činiti mračnim pitanjem. I

²³ Kard. Friedrich Wetter, potiče njemačke političare da se zauzmu za to da se Bog ipak spomene u ustavnome ugovoru; kard. Karl Lehmann ukazuje na potrebitu kršćansku zauzetost i bitno dijaloški postupak; kancelarka Angela Merkel se javno zauzima za spomen Boga u Ustavu. O raspravi o Bogu u Ustavu EU, vidi: *Glas Koncila*, br. 4, od 28.01.2007., str. 7.

²⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 64.; J. RATZINGER, *Europa. Njezini sadašnji i budućni temelji*, Split, 2005., str. 11-20. Razmišljanja o identitetu Europe koja se u navedenom djelu nalaze na str. 11.-44, nalaze se i u djelu na njemačkom jeziku: J. RATZINGER, *Werte in Zeiten des Umbruch. Die Herausforderungen der Zukunft bestehen*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, Freiburg im Breisgau, 2005., str. 68.-97. No, i neki se drugi još naslovi i sadržaji podudaraju.

kako pitanje Europe nije neko *regionalno* pitanje unutar cjeline, nego pogađa cjelinu, onda to pitanje nije samo za određene pojedinačne znanosti i iskustva, nego je pitanje metafizike, vjere i životne odluke. Slično, kao što je čovjekova cjelovitost obuhvaćena cjelovitošću stvarnosti. Uostalom, pitanje i odluka o budućnosti Europe pogađa cijelog i svakog čovjeka, sve i svaki narod Europe kao cjeline, jer pitanje se ne odnosi na dio sveukupne stvarnosti, nego na *cijelost svijeta*. To nije pitanje i odluka o jednoj točki u koordinacijskom sustavu, nego pitanje o samom sustavu kao takvom, pa se pitanje očituje kao pitanje metafizičke antropologije i vjerničke samosvijesti.²⁵

U tom smislu Europa ima svoje značenje i ulazi u konačnost ispunjenja povijesti. To je važno imati pred očima kad se donose odluke, i to zato da bi se odluke donijele u perspektivi prožetoj apsolutnim smislom, a ne patosom što ga diže dnevna politika. Europa je jedna veličina među drugim veličinama, koje imaju tvoriti jedinstvo u različitosti, budući da su isto-izvorne, izviru iz Božjeg transcendentnog jedinstva i različitosti - uostalom, kao i čovjek u svojoj individualnosti i društvenosti. Europa pripada povijesnim veličinama te kao takva ulazi i ostaje, ima svoju važnost i vrijednost u konačnom rezultatu povijesti pred Bogom: ona je to zbog posebnosti koju ima njena svjetovna povijest, ali i zbog doprinosa što ga tvori njena vlastita povijest vjere i izričita povijest spasenja. U usporedbi s drugim povijesnim veličinama, jedinstvena Europa je, unatoč mnoštvu naroda, jedna povijesno-spasenjska veličina.

Univerzalna Božja spasenjska volja nadilazi svako vrijeme i prostor, no postoji i jedna stvarna povijest spasenja unutar koje Europa ima, s obzirom na spasenje svijeta, sličnu funkciju koja je bila priznata Izraelu. *Spasenje je svijeta nakon Isusa Krista, polazeći od Izraela, proizišlo iz Europe*. Time se ne umanjuje vrijednost drugih naroda u Aziji i Africi s početka kršćanstva. Iako je bila nesnošljivi i nasilni pobornik kolonijalizma, Europa ima posebno poslanje za sve narode, zato što je njima spasenje, u svojoj tjelesnosti i konkretnosti, u povijesnoj, crkvenoj i rječitij dohvatljivosti došlo upravo iz Europe, kao što, analogno, proizlazi iz Izraela. Zbog toga treba Europu promatrati kao veličinu koja ima eshatološku vrijednost pred Bogom. Važnost Europe za teologiju povijesti je nešto što se ne može promatrati samo iz perspektive vlastite pojedinačnim

²⁵Rahnerov naslov Tanjić nalazi u šesnaestom svesku njegovih *Teoloških spisa*: Schriften zur Theologie XVI, str. 63-90. Usp. Ž. TANJIĆ, Karl Rahner o budućnosti Europe, u: *Glas Koncila*, br. 29, od 16.07.2006., str. 11.

egzistencijama. Istina, veličina Europe je razlog ponosu, no ne i osjećaju nadmoći nad drugim kulturama, narodima i kontinentima.²⁶

Ako se stvara nacrt za budućnost Europe, onda je potrebno učiniti da ono što je Europa ostvarila u povijesti ne postane samo obična, mrtva povijesna baština, ili da nestane u zaboravu, nego da to postane posrednička snaga i svjedočanstvo onoga što Europa u svojoj posebnosti jest i što može biti za budućnost. Ne bi se išlo za tim da se određena regionalna kultura u svjetskoj civilizaciji stopi s drugima u jednu jednoznačnu kulturu, nego valja očuvati posebnost kulture koju ima jedna povijesna veličina kao što je kršćanska Europa - dakako, unutar horizonta jedinstvene svjetske civilizacije. Takvim vedrim gledanjem plodi povijesna sloboda kad je se temeljno shvati. Tu se nada odupire rezignaciji, tu je razlog za moguću smislenu odluku. Kršćani se u Europi s pravom mogu nadati da će dio europske povijesne posebnosti opstati i nadalje, kao što ni kršćanstvo neće nestati. Kršćanstvo je postalo univerzalno, no ono neće nijekati svoje povijesne korijene i načine kako je posredovano svijetu, nego će uvijek iznova ostvarivati svoje početno poslanje, a ono se dogodilo upravo kroz Europu.²⁷

Općeljudske i univerzalne vrijednosti i pravila što su se razvila na kršćanskim temeljima, iako ne isključivo, i u budućnosti će biti ne samo dio europske, nego i svjetske civilizacije, to jest, zadržat će se u pojedinačnim kulturama koje tvore pluralnost svjetske civilizacije. Pojedinačne kulture i narodi trebaju i mogu na svoj poseban način određivati ono zajedničko ljudsko u obitelji naroda i u svjetskoj kulturi. Cilj ne može biti da ljudi i kulture postanu jednolični, nego da se pomiri i prožima ono što je različito, a što je ipak općeljudsko. Kršćanstvo je prestalo biti europskom vjerom, ono je postalo svjetsko. Taj prijelaz je dramatičniji nego prijelaz iz antičkog i mediteranskog u srednjovjekovno europsko kršćanstvo, opaža Rahner. I u tom prijelazu je ključna uloga Europe, jer univerzalno kršćanstvo ne može nijekati svoje vlastite korijene. Ti korijeni predstavljaju kvalitativnu različitost, što se prije svega očituje u jedinstvu, koje može i druge ujedinjavati. Može se kazati da je jedinstvo svijeta plod europskog i kršćanskog zapada.

Prevlast Zapada je, međutim, završila Drugim svjetskim ratom, kada je zavladała duhovna i vrijednosna praznina. Razlog tomu je što se Zapad odrekao

²⁶ Usp. Ž. TANJIĆ, Karl Rahner o budućnosti Europe, u: *Glas Koncila*, br. 30, od 23.07.2006., str. 11.; br. 31, od 30.07.2006., str. 11.

²⁷ Papino se razmišljanje temeljno podudara s Rahnerovim. Usp. IVAN PAVAO II., *Sjećanja i identitet*, str. 105.-107.

svojih kršćanskih korijena. To bjelodano razotkriva čin u kome je Zapad povlađivao nevjerničkom umu i egoističkoj tiraniji, dotle, da je i Kristov križ izobličio u *kukasti*. Poslanje će zasigurno biti predano drugim narodima, no Europa i Zapad mogu vjernički pokazati da je njihov poziv ipak neopoziv, a jednako tako i poslanje. Pa ako je Europa već poput razbijene alabastrene posude iz Evanđelja, neka bude takva *da joj miris ispuní svijet, a ne poput glinene posude, razbijene i prazne*²⁸ - kakvom bi je mogli predstaviti sekularizacija i ateizam.

3. Europa, sekularizacija i ateizam

U opustošenoj i podijeljenoj Europi nakon Drugoga svjetskog rata našlo se državnika kršćanskog svjetonazora, koji će svojim narodima povratiti nadu, a države podići iz pepela. Za Churchilla, De Gasperija, Adenauera i Schumana kršćanstvo je bilo snaga koja ujedinjuje ljude i narode. Nadahnuti kršćanskom mišlju, postavljali su temelje Europi koja će jamčiti i poštivati prava pojedinaca i naroda te poticati međusobnu suradnju, razumijevanje, upoznavanje i prijateljstvo. Na taj je način iscijeljena i popravljena prethodna izopačenost prava. U tim je državicima mirotvorna politika bila povezana s univerzalnim moralnim vrijednostima i djelovanjem. Te, pak, vrijednosti nisu stvarali ti državnici, oni su ih samo prepoznali i jamčili. Drugim riječima, »ti su političari svoje moralno poimanje države, prava, mira i odgovornosti crpili iz svoje kršćanske vjere koja je prošla kroz kušnje prosvjetiteljstva i koja se pročistila u sučeljavanju sa stranačkim izopačenjem prava i morala. Nisu zasigurno htjeli stvoriti konfesionalnu državu, već državu oblikovanu etičkim razumom. Njihova im je vjera pomogla da ohrabre i da ponovno udahnu život razumu koji su ideološke tiranije podjarmile i iskrivile. Vodili su politiku razuma, moralnoga razuma. Njihovo kršćanstvo ih nije udaljilo od razuma, već im ga je prosvijetlilo.«²⁹

U naporu tih državnika uočljiva je snaga i razumnost kršćanske vjere i nade, koja je kadra sve jače povezivati Europu. Među njima je postojalo suglasje s obzirom na temeljne vrijednosti: nepovredivost života, obitelj, objektivne norme i ljudska prava. No sekularizacija je s vremenom, i gotovo neprimjetno, mijenjala duhovno stanje Europe, da bi plodila ateizmom.³⁰ Jednostavno, dok

²⁸ Usp. Ž. TANJIĆ, Karl Rahner o budućnosti Europe, u: *Glas Koncila*, br. 31., od 30.07.2006., str. 11.

²⁹ J. RATZINGER, *Europa ...*, str. 85, usp. i str. 36.

³⁰ Međunarodni simpozij »Ateizmi i sekularizacija«, održan od 16. do 18. studenoga 2006. u Heiligenkreuzu kod Beča, predstavio je Rafael Rimić u četiri nastavka pod redakcijskim općim naslovom: Na rubo-

se kršćanstvo uvijek jasnim govorom zauzimalo za temeljna načela, neopazice se našlo usred velike ponude u *robnoj kući zamjenskih religija*. Katolici, pak, zadivljeni pred onim drukčijim - pa čak i ezoterijskim, izgubili su se u međureligijskom dijalogu. Problem nije bio toliko u tome što je došlo do privatizacije religije, koliko u tome što je religija nedostajala u javnom društvenom životu. U srednjoj pak i istočnoj Europi, nakon promjena 1989., Crkva više nije mogla biti kulturni disident i svojevrsna politička oporba. Ona se morala otvoriti i sve jače surađivati s društvenom zajednicom, teološki kreativno razmišljati i razvijati alternativne oblike pastorala; ona osobito ima voditi računa o teološkoj izobrazbi na sveučilištima gdje se još diše dijalektičkim materijalizmom, zatim, ima pronaći primjeren odnos s državom.³¹

Sekularizacija je očita već u vremenu nakon II. svjetskog rata, vremenu blagostanja, kad se sve više učvršćuju ljudska prava, a religioznost i crkvenost slabi. No, ona je danas ipak samo moderni mit, kazat će neki sociolozi, jer se u svijetu uočava *desekularizacija*, ili *megatrend religije i duhovnosti*. Crkva i teologija trebaju se zapitati što znače ti pojmovi te što je tu specifično teološko i kršćansko - jer podosta je toga i površnoga. Uostalom, uz sekularizaciju i vjersko buđenje, danas postoji široki, masovni *ateizam iz navike* pa se može govoriti o *megatrendu zaborava Boga* (Krötke). Naime, religijski se oblici u modernim društvima mijenjaju, zatim, religioznost je najčešće povezana s Crkvom, gdje vjernici baš i ne vide svoje mjesto, dok svoj mir danas više traže u obiteljskom i prijateljskom krugu. Na kraju, ako dobar dio vjernika i drži da bi vjerske vrijednosti trebale biti prisutnije u društvu, oni u tom pogledu ništa ne čine. To daje zaključiti da bi se prije moglo govoriti o posvuda prisutnoj *potencijalnoj religioznosti* (Zulehner), što podupire i spoznaja da sekularizirano društvo nikada nije bilo potpuno nereligijsko. U svemu tome je očito da za europsku *kuću vrijednosti* Crkve imaju odigrati presudnu ulogu, a to će i učiniti ako ožive bitnu europsku baštinu i Europi vrate dušu, koju je izgubila u sekularizaciji.³²

vima Međunarodnoga simpozija o ateizmu i sekularizaciji u europskim društvima, u: *Glas Koncila*, br. 7, od 18.02.2007., str. 11.; br. 8, od 25.02.2007., str. 11.; br. 9, od 04.03.2007., str. 11.; br. 10, od 11.03.2007., str. 11.

³¹ Tako izlaže dr. Georg Kamphausen, politički sociolog sa sveučilišta u Bayreutu. Usp. R. RIMIĆ, *Ateizam, sekularizacija i religioznost u Europi*, u: *Glas Koncila*, br. 7, od 18.02.2007., str. 11.

³² Pitanje je poglavito promišljao Ulrich Körtner s evangeličkog fakulteta u Beču. Usp. R. RIMIĆ, *Sekularizacija ili »megatrend« religija?*, u: *Glas Koncila*, br. 8, od 25.02.2007., str. 11.; G. RUGGIERI, *Gradanska europska religija?*, u: *Jukić* 34-35 (2004./05.), str. 75-76; autor razlaže sam termin: sekularizacija, zatim kaže: »Ona, unatoč tome što neki muku muče da to primijete, nije nikad odbacila vjersku dimenziju društvenog zajedničkoga života, već ju je zadržala u svom obliku 'građanske religije'«.

Europa, je na žalost, sekularizirana i u svom pravu i zakonima, budući da su u zakonodavstvima država prihvaćeni pobačaj, eutanazija, istospolne zajednice i permisivni zakoni o bioetičkim istraživanjima. Ispitana, pak, stajališta jasno pokazuju da starije države članice EU različito poimaju opće dobro i pluralizam vrijednosti, negoli nove. Tako i kad se radi o vjeri u društvenom, političkom i osobnom životu, postotak je kod novih članica poprilično veći. Neke zemlje u ustavima povezuju narod i državu s Bogom (Malta, Poljska, Njemačka, Irska), dok neke uopće ne spominju Boga; neke su strogo neutralne s obzirom na Crkvu, druge to nisu (Danska, Grčka). Europu bi stoga valjalo prvenstveno držati savezom država, u kome svaka zemlja članica ima svoje vrijednosti. Tako bi bio zajamčen prostor za kršćanstvo, odnosno Boga u europskom Ustavu, jer se u obzir uzima ustavnu stvarnost zemalja članica, pa ono što je vidljivo u ustavima tih država, baština je svih članica EU, a to otvara i širu mogućnost za konsenzus, tumači dr. Toggenburg. I kršćansko i laicističko poimanje države je dio europske baštine, kao što su humanističke vrednote u stvari sekularizirane kršćanske vrednote.³³

Ako sekularizacija po sebi i ne mora biti nespojiva s vjerom, sekularizam je posve negativan, jer se u tom svjetonazoru svijet tumači samim sobom, tako da Bog postaje suvišan, dapače, da bi priznao čovjekovu moć, sekularizam niječe Boga. To je plodno tlo na kome izrasta znanstveni i humanistički ateizam, ateizam reakcije (Crkva-moderna) i praktični ateizam. Ovaj posljednji utjelovljuje potrošačku civilizaciju, hedonizam kao najveće dobro, moć vladanja i svakovrsnu diskriminaciju. Na sreću, tu se nije posvema izgubila baština vrednota: jedinstvenost, dostojanstvo i sloboda osobe, jednakost svijetu, demokracija, temeljna ljudska prava, socijalna pravda, solidarnost, znanost i napredak. Te velike, u biti kršćanske, vrednote zapadnoga humanizma valja sada liječiti, jer Europa na prijelazu dva tisućljeća izgleda kao *opustošeni kontinent*.³⁴ Najveća poteškoća pri tome je što politika dopušta da moć i uspjeh budu vrhovni zakon i mjera, a to pogoduje praktičnom ateizmu, koji rađa duhovnu prazninu, a ova opet duhovnu tupost. U takvom okružju evangelizacija se treba usredotočiti na neupitne vrijednosti, npr. ljudsko dostojanstvo: svi razumiju o čemu se radi i svi ga mogu uzeti u zaštitu - a korijen mu je u Bogu. Bez oslonca, Boga, čak i istinska vrednota može završiti u individualizmu, anarhiji, narcizmu i relativizmu.

³³Dr. Gabriel N. Toggenburg dolazi s Instituta za manjinska prava Europske akademije u Bozenu. Usp. R. RIMIĆ, Europsko zakonodavstvo - odraz sekularizacije?, u: *Glas Koncila*, br. 9, od 04.03.2007., str. 11.

³⁴Vidi: IVAN PAVAO II., *Sjećanje i identitet*, str. 123.

Europa, dakle, treba otkriti svoju dušu i svoje korijene, to jest, kršćani trebaju preuzeti odgovornost, pokrenuti se i zauzeti se za kršćanske vrijednote.³⁵

S modernom, i u vremenu postmoderne, nastali su novi načini kako misliti i živjeti, pa religija gubi svoju ulogu, povlači se i biva privatizirana. No ako je poslije 1989. potrebno reinterpretirati Europu, onda treba kazati da se sada ne radi o tome da se religiju ponovno oživljuje, nego da ono religiozno ponovno biva aktualno. Kad se radi o javnosti, religija jedva da tu može zadobiti još kakvo značenje, drži Theresa Wobbe, sociolog. Razmatrajući osobito odnos sekularizacije i religije, ona zaključuje da je europsko društvo ipak zasnovano na pravnom sustavu, a ne na religiji. Religija nije baš posve privatizirana i iz nje valja izvući pozitivne potencijale. Ako je EU sekularno društvo vrijednosti - što podrazumijeva da ono jamči i pravo na slobodu od religije i za religiju - onda u tom okviru leži nova kvaliteta religiozno-političkog oblika, prema kojem se u ustavnoj povelji ne bi trebalo spominjati niti pozivati se na Boga. Svakako, u novonastalim prilikama i u religioznoj pluralnosti valja se baviti istraživanjem religije. Otuda, na primjer, spoznaja da religija, istina, zna biti ispolitizirana, no ona se ne da svesti na ispolitiziranu religiju, i ne može ju se promatrati jedino politički, i to samo s obzirom na sigurnost ili terorizam.³⁶ Zacijelo, Crkvama i crkvenim zajednicama je stalo, one svraćaju pažnju europske zajednice naroda, a i same se djelatno zalažu, da se u tako složenu i dinamičnu zajednicu kao što je Europska unija brižno ugrađuje potrebni sustav vrijednosti.

4. Europska unija i sustav vrijednosti

Katolička je Crkva svjesna, a i fakta isključuju svaku dvojbu, da je kršćanstvo na europskom kontinentu bilo *glavni čimbenik kad se radi o jedinstvu među narodima i kulturama te o cjelovitom promicanju čovjeka i njegovih prava*. Isto je tako bjelodano da kršćanska vjera i baština odlučno pripadaju temeljima europske kulture, na kojima se oblikovalo europsko biće i vrijedno-

³⁵ Usp. R. RIMIĆ, Crkva i vrijednote u »sekulariziranoj« Europi, u: *Glas Koncila*, br. 10, od 11.03.2007., str. 11.

³⁶ Razgovor s Theresom Wobbe, povjesničarkom i sociologom, profesoricom sociologije na erfurtskom Sveučilištu, voditeljicom projekta »Mobilisierung von Religion in Europa«, vodila je Alexandra Lason, studentica i Jürgen Manemann, profesor. Vidi: Theologisches Gespräch. Religion und Europa, u: *Theologie der Gegenwart* 1 (2007.), str. 42.-45.; Vidi također: G. RUGGIERI, Građanska europska religija?, u: *Jukić* 34-35 (2004./05.), str. 79.: autor drži da je Papin zahtjev da se u ustav EU unese spomen kršćanskih korijena s povijesne točke gledišta *legitiman*, premda *jednostran*, jer bi trebalo spomenuti i druge čimbenike u oblikovanju Europe, a ustav nije povijesni tekst.

sti. Pa i sama je europska moderna, niknuvši iz kršćanstva, zamislila i izgradila društveni ustroj prožet demokracijom i ljudskim pravima. Više no zemljopisno područje, Europa se može okvalificirati kao »pretežito kulturalni i povijesni pojam, kojim se označava stvarnost nastala kao kontinent zahvaljujući i ujediniteljskoj snazi kršćanstva, koje je bilo sposobno stvoriti jednu cjelinu od različitih naroda i kultura i koje je duboko vezano uz čitavu europsku kulturu«. ³⁷

U izmijenjenim pak okolnostima, Europa, ta raznolika stvarnost, traži i otkriva svoj pravi identitet. Sve je jasnije da se ona ima oblikovati kao *jedinstvo u različitosti* i kao otvorena zajednica *pomirenih naroda*. Ona se ima vratiti vrijednostima kao što su: vrhunaravno dostojanstvo osobe, vrijednost razuma, sloboda, demokracija, pravna država te razdvojenost politike i religije. Kao nekoć, tako je i danas te vrijednosti moguće izvesti jedino iz kršćanstva. ³⁸ Štoviše, kršćanska misao razvija suvremene vrijednosti: pozitivan odnos prema *izbjeglicama* i *useljenicima*, odlučna borba protiv *trgovanja ljudima* i protiv *prisilna seljenja*, *povrat uloženoga zemljama* iz kojih su uposljeni doselili, jačati opće dobro, dati političku prednost EU pred nacionalnim kompetencijama, zadržati Povelju o temeljnim ljudskim pravima u ustavu, imati uvid u vrijednosti kojima se EU nadahnjuje i koje su joj nakane. U tom smislu mogu poslužiti rezultati istraživanja pod naslovom *Europski atlas vrijednosti*. ³⁹

Dade se zamijetiti da Katolička Crkva raspiruje duh i izoštrava svijest vjernika, kako bi živeći kršćanske vrijednosti više pridonosili europskom životu. To zorno pokazuju, primjerice, pripreme u osam europskih zemalja i sam Srednjoeuropski katolički dan koji se slavio u Mariazellu, marijanskom hodočasničkom mjestu u Austriji, od 21. do 23. svibnja 2004. Crkva produbljuje razmišljanje o vrijednostima, kako pokazuje uvid u simpozij europskih kršćana laika u Krakovu u ožujku 2003., pod motom: *Nadići krizu, proširiti EU i dovesti do uspjeha*, ⁴⁰ ili međunarodni simpozij Srednjoeuropskoga katoličkog dana:

³⁷ IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 108.; usp. J. RATZINGER, *Europa ...*, str. 11.-16.

³⁸ IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 109. Prikladno je ovdje povući usporedbu u kojoj se jedinstvo kršćanskih Crkava u suvremenom ekumenskom dijalogu određuje upravo kao *jedinstvo u različitosti* i kao *pomirena različitost*. Usp. P. NEUNER, *Teologia ecumenica. La ricerca dell'unità tra le chiese cristiane* (prijevod s njemačkog), Queriniana, Brescia, 2000., str. 295.-296, 298-302.

³⁹ Komisiji je sociolog Wil Arts predstavio neke rezultate tog istraživanja. Usp. Europa treba »atlas vrijednosti« (Zasjedanje Komisije Europskih biskupskih konferencija zemalja EU u Bruselu, studeni 2006.), u: *Glas Koncila*, br. 49, od 03.12.2006., str. 5.

⁴⁰ Skup su organizirali Središnja organizacija njemačkih katoličkih laika i Francuska laička katolička organizacija, a sudjelovalo je 40 organizacija i inicijativa iz 12 zemalja. Usp. Ustav Europe i kršćanske vrijednosti, u: *Glas Koncila*, br. 13., od 30.03.2003., str. 5.

Obitelj u središtu Crkve i društva - novi izazovi u pastoralu braka i obitelji, održan u Zagrebu od 23. do 25. travnja 2004.,⁴¹ ili uvid u rad kongresa, što ga je početkom rujna 2006. organizirao Renovabis u Freisingu pod naslovom: *Obitelj kao oblik života. Pitanje budućnosti Europe*, ili uvid u kongres, što ga je organizirao Katolički socijalni institut iz Bad Honeffa u veljači 2007., pod naslovom: *Europa - njezine vrijednosti, njezina budućnost*.⁴² Zacijelo, i vjernici pojedinci mogu pridonositi jedinstvu Europe.⁴³

I dok se Europa širi, imaju se vrednovati također i povijesne i kulturalne osobitosti, zatim, nacionalni identiteti i bogatstvo što ga donose nove članice. Ti narodi, koji unose svoje bogatstvo, jednako tako imaju svoj udio u jedinstvenoj europskoj baštini. To ravnopravno sudjelovanje je značajno, jer zahtijeva razvijati osjećaj i voditi računa o tome da se *načelo supsidijarnosti* i *solidarnosti* konkretno odjelotvoruje. Nadalje, u svemu je važno držati da čvrstina Unije nije samo u zemljopisnom i gospodarskom jedinstvu, nego u tome da se usklade temeljne vrijednosti i da ih se izrazi ne samo u zakonodavstvu i pravu, nego i u životu. Ista načela valja primijeniti i u širem procesu globalizacije: Europa ostaje otvorena za druge zajednice naroda i s njima surađuje ne samo na gospodarskom, nego i na društvenom i kulturnom području, i to u novoj kulturi solidarnosti.⁴⁴ Stoga valja promicati globalizaciju u solidarnosti, ili ići za tim da se globalizira solidarnost, kako ne bi opet i ponovno došlo do različitih oblika totalitarizma kao što su komunizam i fašizam.⁴⁵

⁴¹ Vidi: *Glas Koncila*, br. 18, od 02.05.2004., str. 1. i 3.

⁴² Na kongresu je od 31. kolovoza do 2. rujna 2006. sudjelovalo 300 sudionika iz 24 zemlje Srednje i Istočne Europe, više od 30 predavača stručnjaka, a raspravljalo se pitanje: *Obitelj kao oblik života. Pitanje budućnosti Europe*. Razmatrano je stanje u Europi i u fokusu je bila obitelj, brak, djeca, starenje europskog društva, demografsko i integracijsko pitanje, obitelj kao ustanova koja funkcionira po vlastitoj logici, vrednovanje ženine uloge, obitelji - status malog poduzeća, rastava, pobačaj, izvanbračna djeca, društvo i obitelj. Usp. N. A. ANČIĆ, *Budućnost obitelji - pitanje budućnosti Europe*. Deseti kongres Renovabisa u Freisingu, u: *Crkva u svijetu* 4 (2006.), str. 527-531. Katolički socijalni institut nadbiskupije Köln u Bad Honeffu organizirao je od 12.-14. veljače 2007. kongres: *Europa - njezine vrijednosti, njezina budućnost*, gdje su raspravljana pitanja: europski razvoji u socijalno-etičkoj perspektivi, treba li europskoj politici etika, što je socijalna pravednost, obitelj i drugi oblici života, migracija i integracija, eutanazija ili asistencija pri umiranju, bioetička i zaštita embrija, između laicizma i kršćanskog ukorjenjenja, treba li Europa religiju, koje vrijednosti treba Europa, što Europu drži zajedno. Usp. *Europa - seine Werte, seine Zukunft*. Flankierender Kongress zur deutschen EU-Ratspräsidentschaft 2007., 12.-14. Februar 2007., Katolički socijalni institut, Bad Honnef, 2007.

⁴³ Usp. B. MALEŠEVIĆ, *Za sjedinjenu kršćansku Europu. Sedam europskih apostolskih putovanja*, Biblioteka Dva Srca, Zagreb, 2004.

⁴⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 110.111.

⁴⁵ Usp. *Ondje*, br. 112. Vidi također: *Glas Koncila*, br. 27, od 06.07.2003., str. 4. Vijeće Europe je 25. siječnja 2006. u Strasbourgu donijelo rezoluciju: Međunarodna osuda zločina komunističkih totalitarnih režima,

U politički ustroj Europe valja uložiti puno mudrosti kako bi se uspostavilo tečno i razumljivo priopćivanje. U Europi već djeluju temeljne međunarodne ustanove kao što je *Organizacija za europsku sigurnost i suradnju*, zatim, *Vijeće Europe* i *Europska unija*.⁴⁶ Papa, s biskupima, očekuje da te ustanove u svom radu uvažavaju istinske etičke i građanske vrijednosti. Budući da i Crkve njeguju iste vrijednosti, visoke bi ustanove i države trebale s Crkvama izgraditi oblike zdrave suradnje. U tom bi pravcu bilo prirodno da se u europskoj ustavnoj povelji izričito spomene vjerska, osobito kršćanska baština, zatim, da se Crkvama prizna pravo da se same slobodno organiziraju, da se poštuje posebni identitet vjeroispovijesti, da se Crkvama zajamči mogućnost vođenja dijaloga s Unijom i, na koncu, da se poštuje pravni položaj što ga Crkve već uživaju u pojedinim zemljama Unije.⁴⁷

Papa Ivan Pavao II. drži da bi Europa, ukoliko želi na čvrstim temeljima graditi i razvijati istinske vrijednosti, trebala sačuvati vjersku dimenziju. S tim ciljem i kršćani se imaju pridružiti svekolikim naporima, dapače oni bi trebali biti duša toga nacrtu. Može se primijetiti da se oni uistinu i trude to biti.⁴⁸ Inače, Katolička Crkva već po svom ustroju jest - i uistinu pruža - uzor bitnog jedinstva u različitosti, ona njeguje svijest o pripadnosti sveopćoj zajednici,

vidi prilog u: *Glas Koncila*, br. 6, od 05.02.2006., str. 4. Međutim, ako globalni kapitalizam proizvodi najveću ekonomsku i političku nejednakost, ako ideologija kulturnih razlika onemogućava dijalog među kulturama, ako se krajnja individualna sloboda pretvara u krajnju neslobodu - onda globalizam uistinu stvara pretpostavke za totalitarizam. O povijesti globalizacije, koju se predstavlja kao »vladavinu postmoderne kulturalne paradigme«, vidi: M. BABIĆ, Globalizacija kao negacija stranca, u: *Jukić* 34-35 (2004./05.), str. 145.-155.

⁴⁶ Temeljne europske ustanove su: Organizacija za europsku sigurnost i suradnju; Vijeće Europe - što ga čine države potpisnice Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950., kao i potpisnice Europske socijalne povelje iz 1961., a pridružen mu je i Europski sud za ljudska prava; Europska unija - s Parlamentom, Ministarskim vijećem i Komisijom - inače predlaže oblik integracije. Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 113.

⁴⁷ Usp. *Ondje*, br. 114.

⁴⁸ Istinska živost u tom pogledu zamjetna je u mnogim događanjima vezanim za Srednjoeuropski katolički dan u Mariazellu, Austrija, od 21. do 23. svibnja 2004. Poruka pak biskupa s *Hodočašća naroda* između ostalog utvrđuje da kršćani, unatoč tomu što Europa ne trpi govor i sliku o Bogu, vrlo mnogo pridonose blagostanju civilnoga društva, te poziva na javno svjedočenje vjere, poziva očuvati kulturu nedjelje, štiti i razvijati život, promicati solidarnost u Europi i svijetu. Usp. *Glas Koncila*, br. 22, od 30.05.2004., str. 2-3. O samom danu proslave, vidi: *Glas Koncila*, br. 22, od 30.05.2004., str. 1, 16-17. Za europsko zajedništvo je vrlo značajan međunarodni ekumenski skup *Zajedno za Europu* koji je održan u Stuttgartu 8. svibnja 2004., a upriličile su ga kršćanske zajednice i pokreti koji se zalažu za životni dijalog, evanđeosku ljubav i solidarnost - za Europu mira, pomirenja, pravdnosti: za Europu bratstva. Prisutno je bilo 9.000 sudionika iz 170 pokreta i udruga, i to je bio poticaj za takve skupove na drugim kontinentima. Drugi skup *Zajedno za Europu* održat će se u Stuttgartu 12. svibnja 2007. Susretu će prethoditi dvodnevni međunarodni kongres za oko 3000 odgovornih za pokrete i zajednice, vidi: www.europ2007.org

iako je ukorijenjena u mjesnoj zajednici; na koncu, ona ima osjećaj za ono što ujedinjuje i što je uvijek postavljeno iznad onoga što dijeli. Iako ta pozitivna raspoloživost nipošto ne znači da Crkva traži povratak na oblike konfesionalne države, Crkva ipak odbacuje ideološki laicizam i neprijateljsku podjelu između građanskih institucija i vjeroispovijesti. Katolička Crkva je uvjerena da suradnja s državnim institucijama može znatno pridonijeti očovjčenju društva. Zato kršćani trebaju biti prisutni u europskim uredima i ustanovama te pomagati u oblikovanju europskoga društvenog poretka po mjeri osobe, žene i muškarca, i u skladu s općim dobrom.⁴⁹

Da bi došlo do toga, kršćani su moralno obvezni izići na izbore za zastupnike u tijelima i ustanovama Europske unije. Naime, kako Europski parlament dobiva sve veće kompetencije, katolički biskupi zahtijevaju da parlament poštuje i brani život u njegovoj cijelosti, da štiti okoliš i zdravlje, da daje prednost općem, zajedničkom dobru, da vodi računa da se reforme provode u duhu solidarnosti s najsiromašnijima i najslabijima, da štiti obitelji, da se humano i pravedno ophodi s izbjeglicama i seliocima, a roditeljima zajamči pravo izbora škola za njihovu djecu. Zato biskupi zagovaraju da se izradi kodeks ponašanja i statusa za zastupnike parlamenta, i pozivaju na dijalog s Crkvama i vjerskim zajednicama. Inače, što se tiče Ustava Europske unije, tom je zgodom odbaćen prijedlog da se kršćanska baština spomene u jednoj zasebnoj izjavi, to jest, izvan preambule Ustava, jer bi to bilo, rečeno je, nepravedno i prema Europi i prema kršćanstvu.⁵⁰

Da bi nova, velika Europa, koja se upravo oblikuje, mogla živjeti iz nade i imati svjetliju budućnost, valja opetovano isticati važnost kršćanske baštine, rečeno je u prigodi kad se pobudnicu *Ecclesia in Europa* predstavljalo javnosti. To se ima činiti osobito zbog naroda na europskom Istoku, premda su njihove temeljne vrijednosti iste kao i one Zapada. Kad je riječ o europskim kulturnim temeljima, onda se izravno podsjeća na antičku Grčku i Rim, no jednako se navode i doprinosi što su dale *keltska*, *germanska*, *slavenska*, *ugrofinska*, kao i *židovska* i *kršćanska* kultura⁵¹, dok će kard. Lehmann primijetiti da je to što su

⁴⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 116.117.

⁵⁰ Usp. Izjava Komisije biskupskih konferencija Europske unije od 10. svibnja 2004. Isto izvješće iz Brüssela donosi ukratko i sadržaj isprave *Središnjeg odbora njemačkih katolika* (laička udruga), objavljene 13. svibnja u Bonnu: o izborima, o značenju parlamenta, o tome da se u preambuli Ustava treba izriječno spomenuti Boga, i drugo. Vidi: *Glas Koncila*, br. 21, od 23.05.2004., str. 5.

⁵¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 19.

istočno-europske države primljene u Uniju, »kvalitativno kulturno upotpunjenje Europe«. ⁵² Istom je zgodom istaknuto kako je Papa na svojim pastoralnim putovanjima uporno podsjećao na kršćansku baštinu i kršćanske korijene, prepoznatljive u europskoj kulturi, pa će se odlučno primijetiti da nijedna slika Europe neće biti vjerna ukoliko se ne prizna uloga koju je kršćanstvo odigralo u prošlosti i koju igra u sadašnjosti Europe. Stoga nacrt prema kojem se izgrađuje multikulturalna i multirasna Europa ne može biti sveden samo na svjetovne termine.

Činjenica da se kršćanstvo nalazi u temeljima europske kulture izuzetno je značajna i važna, upravo zato jer se kršćanstvo ne može svesti i nije svodljivo na jednu određenu kulturu. Ono je u dijalogu sa svima, štoviše, ono nudi usmjerenje tako da od sebe daje ono što ima najbolje. ⁵³ Svekoliki napor i silina kojima se Europa ujedinjuje, pozivaju i naprosto tjeraju europske kršćane ne samo da vrsno pridonose tom tijeku, nego i da uoče tešku istinu o međusobnoj razdijeljenosti, da pronalaze načine kako razgovarati i surađivati s ciljem da se uspostavi crkveno jedinstvo, a svijet učinkovitije evangelizira.

II. Ekumenska nastojanja europskih kršćana

Ukoliko Crkve žele istinski pridonijeti da se izgradi bolja budućnost za Europu, nužno je da se potrudu nadvladati prijepore koji ih dijele i svestrano surađivati. Kršćani su, na žalost, razdijeljeni, premda Kristova Crkva ima jedinstveno poslanje, a kršćanstvo veliku moć da ujedinjuje ljude. Mnogi su i valjani razlozi koji kršćane nukaju na jedinstvo. Tako su velik znak nade za ekumenski hod mnogi svjedoci kršćanske vjere na europskom Istoku i Zapadu, i to baš zato što pripadaju različitim vjeroispovijestima. Njihovo je mučeništvo u 20. stoljeću *životvorno vrelo za jedinstvo Crkve*. ⁵⁴ Znakovi nade za europsku budućnost i ekumenski hod također su mnoge laičke udruge i zajednice unutar Crkve, apostolske udruge i organizacije te mnogi novi pokreti i nove crkvene zajednice. Težeći za evanđeoskim životom i djelujući misionarski, oni, dakako u skladu s drugim crkvenim sastavnicama, mogu poduprijeti ekumenski hod i otvarati putove za međureligijski dijalog, dok u isto vrijeme priječe da se šire pogubne sekte. ⁵⁵ Svakako, postignut je vidljivi napredak u ekumenskom hodu, koga valja nastaviti

⁵²O raspravi o Bogu u ustavu EU u Njemačkoj, vidi u: *Glas Koncila*, br. 4., od 28.01.2007., str. 7.

⁵³O predstavljanju pobudnice, u: *Glas Koncila*, br. 27. od 06.07.2003., str. 4.

⁵⁴IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 13.

⁵⁵*Ondje*, br.15 i 16.

novim zanosom, većom odlučnošću i poniznom raspoloživošću da se uzajamno oprosti. U svem tom naporu ohrabruje utvrditi i istaknuti da dijalog - duboko utemeljen na riječi Božjoj - napreduje, da je on znak nade i da sigurno vodi jedinstvu među kršćanima, a da jedinstvo, opet, obogaćuje sve kršćane.⁵⁶

Istina o tome kako su kršćani u Europi razdijeljeni može teško zazvučati, kao onomad kad je u raspravi: Ekumenizam u Europi - veljača 2004., Kamien Slanski u Poljskoj - odlučno rečeno da bi *politički ujedinjena Europa zacijelo bila nepodnošljiva ukoliko bi u njoj bile podijeljene Crkve*. Tom je prigodom utvrđeno da korijen brojnim podjelama među kršćanima leži često ne u strogo vjerskim, nego u povijesnim, kulturnim, pravnim i psihološkim razlozima i povodima. Zato su Vijeće europskih biskupskih konferencija i Konferencija europskih crkava istaknuli koliko je važno da se ono oko čega se Crkve još uvijek spore rješava tako da Crkve temeljito i odgovorno vode dijalog. Ako su kršćanske duhovne tradicije oblikovale Europu, onda se one trebaju i susretati! To je put pomirenja među Crkvama u Europi što su ga zacrtale same Crkve u Ekumenskoj povelji 2001. godine.

U red pitanja koja od kršćana zahtijevaju odgovore nadasve spadaju ona koja se odnose na etiku i sustav vrijednosti. U tom sklopu nije bilo ugodno čuti da si neke Crkve ili crkvene zajednice nisu postavile ekumenizam za cilj za kojim bi prvenstveno prezale. One to ne čine iz hira, nego su zabrinute kako uopće preživjeti i kako sačuvati svoj identitet. Štoviše, te se Crkve, na žalost, povlače iz dijaloga, jer im se čini da bi on mogao biti prijatnija za njih. Nadalje, bilo je istaknuto da među Crkvama postoji osjećaj i bojazan da neke Crkve ne prihvaćaju iskreno druge Crkve, i da kršćani možda ne teže dovoljno snažno za jedinstvom, držeći da će im ono biti dano bez vlastitog napora i žrtava.⁵⁷ Čini se stoga prikladnim pružiti uvid u ono što je predmet ekumenskog dijaloga i suradnje među kršćanima u Europi.

1. Mjesta i sadržaj ekumenskog dijaloga i suradnje u Europi

Europski su kršćani istina razdijeljeni, no unatoč tomu oni ipak međusobno razgovaraju o tome kako zajedno surađivati i djelovati. Dva su tijela koja predstavljaju Crkve i crkvene zajednice u Europi: *Konferencija europskih*

⁵⁶ *Ondje*, br. 17.

⁵⁷ Tu je ocijenjeno da 51. čl. Europske konvencije pravno primjereno pristupa priznavanju Crkava i vjerskih sloboda. O susretu zajedničkog Odbora CCEE-a i KEK-a u Kamien Slanski u Poljskoj, od 29. siječnja do 2. veljače 2004., vidi: *Glas Koncila*, br. 7, od 15.02.2004., str. 5.

Crkava (KEK), koju čine pravoslavni, reformirani, anglikanci, starokatolici i slobodne Crkve - oko 120 Crkava, i *Vijeće europskih biskupskih konferencija* (CCEE) - 34 biskupske konferencije, koje povezuju katolike u pojedinim zemljama. Ta se dva tijela trude i pokušavaju animirati kršćane u Europi kako bi međusobnim dijalogom i suradnjom pronalazili put jedinstvu u jednoj Crkvi i pomogli rješavati suvremena europska pitanja.

Prvi europski ekumenski skup koji su organizirale gore navedene ustanove okupio je od 15. do 21. svibnja 1989. u Baselu oko desetak tisuća europskih kršćana, oko 700 delegata iz 120 Crkava, a raspravljao je o temi: *Mir u pravednosti*. Raspravljalo se o miru, pravdi i očuvanju stvorenog. Utvrđeno je kako su razdijeljenost kršćana, raspre i vjerski ratovi uvelike odredile europsku povijest i oslabile kršćane da jače sudjeluju u uspostavljanju pravednijeg poretka u Europi. Potrebno je obratiti se. Donesene su i preporuke za konkretno djelovanje.⁵⁸

Drugi europski skup - oko 12.000 sudionika, iz više od 120 crkava i crkvenih zajednica - održan je od 23. do 29. lipnja 1997. u Grazu, na temu: *Pomirenje - dar Božji i izvor novog života*. U završnoj ispravi preporučuje se izraditi zajednički nacrt koji bi sadržavao temeljne smjernice za djelovanje i suradnju među Crkvama u Europi.⁵⁹ Otada je nastajala *Ekumenska povelja, Charta oecumenica*. Nakon nacrtu i brojnih primjedbi što su ih dale Crkve, tekst su u siječnju 2001. potpisali metropolit Jeremije i kardinal Vlk u luteranskoj crkvi Sv. Tome u Strassbourgu.

Prikladno je ovdje napomenuti da će razmišljanju o Crkvama i kršćanima u Europi zasigurno pridonijeti i treći europski ekumenski susret što će se održati u Sibiu, Rumunjska, 4.-9. rujna 2007., pod naslovom: *Svjetlo Kristovo obasjava sve. Nada u obnovu i jedinstvo u Europi*. U pripremama, koje se odvijaju na mjesnim, regionalnim i nacionalnim razinama, razmatra se devet tema o kojima će se raspravljati na forumima i plenarnim sjednicama u Sibiu, a to su: Jedinstvo, Duhovnost, Svjedočenje, Europa, Religije, Migracije, Stvorenje, Pravednost i Mir.⁶⁰ Teme su to koje inače sadrži i jezgrovito izlaže *Ekumenska povelja*.

⁵⁸Usp. A. FILIPPI (prir.), *Basilea: giustizia e pace. I documenti e un'interpretazione*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna 1989., str. 1.-223.

⁵⁹Vidi: *Versöhnung, Gabe Gottes und Quelle neuen Lebens. Dokumente der Zweiten Europäischen Ökumenischen Versammlung in Graz*, CCEE i KEK, Verlag Styria Graz Wien Köln, Graz., 1998., str. 1.-360.

⁶⁰Devet tema, vidi: www.eea3.org

1.1. Ekumenska povelja (Charta oecumenica)

Ekumenska povelja želi dati smjernice koje će pridonijeti porastu suradnje među Crkvama u Europi.⁶¹ U samoj pripremi nacrtu i u opaskama na nacrt Povelje, oslikava se stvarno stanje među Crkvama. Tako, kad se radi o teološkim pitanjima koja se odnose na interkomuniju, krštenje i posvećenu službu, jedni će primijetiti da se govori previše oprezno, dok drugi o tome ne žele ni raspravljati; dok je za jedne u središtu ekumenizma molitva, drugi kažu da se o molitvi ne može ni govoriti, jer Crkve nemaju istu vjeru; jedni traže da isprava donese izričitu i jasnu kritiku prozelitizma, drugi pak da isprava treba braniti dužnost i slobodu evangelizacije i mogućnost prijelaza iz jedne vjeroispovijesti u drugu. Tako izgledaju stvarni odnosi među europskim Crkvama, njihova raspoloženja i nade - nade, čini se koji put, bez pokrića. Zasigurno, sve to omogućuje susresti se s *ekumenskom istinom* u Europi na prijelazu u treće tisućljeće.

Na europskom ekumenskom susretu u Grazu 1997. odlučeno je da će se donijeti obvezujući katalog pravila za dijalog i suradnju među kršćanskim Crkvama na kontinentu, no to se nije dogodilo. Povelju se moralo odrediti samo kao preporuku, ponudu i zadaću, koju si sama dotična Crkva zadaje. Unatoč tomu, pravoslavne i neke protestantske Crkve su o Povelji izricale kritičke i negativne stavove; katolici su je manje-više pozitivno ocijenili, dok ima i onih koji je otklanjaju, kao što otklanjaju i obnovu koju je zacrtao II. vatikanski koncil. Iako je izostao obvezujući katalog pravila, kard. Lehman - koji ekumensku nadu vidi u mladima Europe - drži da će se možda u budućnosti ipak donijeti jedna *obvezatnija povelja*.⁶²

Povelja se sastoji od tri poglavlja u dvanaest članaka, brojeva - od kojih svaki ima *narativni dio* i dvije do tri *samoobveze*: I. Vjerujemo u jednu svetu, katoličku i apostolsku Crkvu; II. Na putu prema vidljivom zajedništvu Crkava u Europi; III. Naša zajednička odgovornost u Europi. Ako se izostavi prvo poglavlje gdje se opreznije nego inače govori da *vidljivo jedinstvo još priječe bitne razlike u vjeri*, svakako bi bilo korisno zadržati se na drugom poglavlju, gdje se u pet točaka blistavo naznačuje temeljitu suradnju: *Zajedno naviještati*

⁶¹ Za nastanak, raščlambu i vrednovanje Ekumenske povelje vidi: J. ZEČEVIĆ, Značaj europske *Ekumenske povelje*, u: VIJEĆE EUROPSKIH BISKUPSKIH KONFERENCIJA (CCEE), KONFERENCIJA EUROPSKIH CRKAVA (KEK), *Ekumenska povelja za rast suradnje među Crkvama u Europi, Charta oecumenica*, KS (Dokumenti 129), Zagreb, 2002., str. 5.-57.

⁶² Usp. *Ondje*, str. 32.-35.

evanđelje, Ići ususret jedni drugima, Zajednički djelovati, Zajednički moliti i Nastaviti dijalog. Treće pak poglavlje, s obzirom na predmet, zaslužuje osobitu pozornost. Tu se pod naslovom: *Naša zajednička odgovornost u Europi*, nalazi sedam točaka: *Suoblikovati Europu, Pomirivati narode i kulture, Očuvati stvarjenje, Produbljavati zajedništvo sa židovstvom, Njegovati odnose s islamom i Susret s drugim religijama i svjetonazorima.*

U Povelji se jasno uočavaju kršćanski korijeni kulturne Europe. Međutim, u njoj se jednako jasno govori i o tome da su kršćani svjesni kako su međusobno razdijeljeni, zatim da su kroz povijest činili nemala zla, da su za njih odgovorni i da za njih traže i mole oproštenje. Naime, europska duhovna baština ipak daje i jamči nadu s kojom je moguće izgrađivati humanu i socijalnu Europu, zajednicu naroda u kojoj se njeguju ljudska prava i *brane temeljne vrednote* kao što su mir, pravda, snošljivost, sudjelovanje i solidarnost, gdje se poštuje život, siromah, brak i obitelj, gdje se cijeni opraštanje i milosrđe. Zbog toga kršćani trebaju zajednički nastupati i zastupati svoja stajališta u europskim ustanovama; trebaju *oduprijeti se svakom pokušaju zlorabe religije i Crkve u etničke ili nacionalističke svrhe*; u brojnim sporovima imaju služiti pomirenju naroda i kultura u duhu evanđelja; imaju se suprotstaviti nacionalizmu, i nenasilno rješavati sporove; *jačati položaj i jednakopravnost žena, podupirati zaštitu okoliša*; dati prednost onomu što je etično, pred tehničkim nasiljem.

Odnosi, pak, s drugim nekršćanskim religijama i svjetonazorima razrađeni su u zadnja tri broja: kao prvo, poziva se na *produbljenje odnosa sa židovstvom*, i Crkve se *obvezuju suprotstavljati svim oblicima antisemitizma i antijudaizma*; zatim, Crkve se *obvezuju muslimane susretati s poštovanjem i surađivati s njima kod zajedničkih pitanja* i, na koncu, europske Crkve trebaju s poštovanjem susretati druge religije i svjetonazore: *važno je priznavati slobodu vjere i savjesti čovjeka i zajednice te biti otvoreni za razgovor sa svim ljudima dobre volje.* Povelja nedvojbeno znači, i jest, pravi iskorak u europskom kršćanskom suživotu, međutim, ona pretpostavlja dobru volju. Drugim riječima, kako Povelja ne obvezuje Crkve, ona bi mogla ostati samo prazna riječ. No nema sumnje da Crkve imaju u rukama *instrument* koji nuka odgovornije se baviti temeljnim pitanjima ljudi u Europi, i ona je izazov za *suživot u mnogostrukosti* koju čine vjeroispovijesti, religije i svjetonazori.⁶³

⁶³Usp. VIJEĆE EUROPSKIH BISKUPSKIH KONFERENCIJA (CCEE), KONFERENCIJA EUROPSKIH CRKAVA (KEK), *Nav. dj.*, str. 59-72.

Povelja svjedoči da je *porasla svijest* o tome kako Crkve u suvremenoj Europi ne mogu vjerodostojno odgovoriti na probleme svijeta ukoliko ne uspiju ostvariti međusobnu suradnju i zajedništvo u jednoj Crkvi te razumljivo svjedočiti evanđelje. Nadalje, Povelja uključuje bitna pitanja i odnose među Crkvama u razdoblju nakon pada Berlinskog zida. To su odnos kršćanske *tradicije i kulture Istoka i Zapada*, zatim pitanja iz nedavne prošlosti kao što je npr. prozelitizam, pa odnos prema grkokatolicima te pitanje kanonskog prostora što ga pravoslavni postavljaju prema katolicima i protestantima; tu su i uobičajene teme: posvećena služba, odnosno sveti red, euharistijsko gostoprimstvo ili interkomunija, papinsko prvenstvo i razna etička pitanja.⁶⁴ Povelja želi biti nova ekumenska paradigma, koja otvara novi prostor za ekumenizam, prostor u kome povijesne, kulturološke, političke i psihološke razlike među ljudima i narodima ne bi priječile - a znale su to činiti - da se među Crkvama ostvaruje dijalog i suradnja, pa i onaj teološki dijalog. Povelja želi stvarati slobodan i prohodan prostor u Crkvama, i među Crkvama, kako bi se uopće moglo širiti ekumensku kulturu i kulturu dijaloga na crkvenoj i široj društvenoj razini. Danas se za takav pothvat i na tako širokom, moglo bi se kazati, poprištu traže ne toliko smioni pojedinci, koji bi postojano promicali ekumenske zamisli, nego je očito došlo je vrijeme da se podiže *ekumenski narod*.⁶⁵

Zasigurno, Povelja je novost, osvježenje i izazov, jer uzima u obzir pojedine Crkve kao takve i pokušava pomiriti različitosti, pa i suprotnosti. Povelja želi postaviti novi oblik i način kako razvijati multilateralne ekumenske odnose na svim glavnim područjima života, kako među kršćanima, tako i u društvu; ona želi postati izvorom nadahnuća i biti iskorak u među-crkvenom zbližavanju u Europi. Da je tomu tako, svjedoči europsko savjetovanje što je o Ekumenskoj povelji održano u rujnu 2002. u Ottmaringu kraj Augsburga. Unatoč različitom raspoloženju, utvrđeno je da je Povelja programski otvoreno postavljena, da donosi plodove i da ostaje temeljna smjernica za dijalog i suradnju među Crkvama u Europi.⁶⁶ Uz Povelju, i apostolska pobudnica *Ecclesia in Europa* donosi poticaje i praktične smjernice za ekumensko djelovanje.

⁶⁴ Usp. J. ZEČEVIĆ, Značaj europske *Ekumenske povelje*, u: VIJEĆE EUROPSKIH BISKUPSKIH KONFERENCIJA (CCEE), KONFERENCIJA EUROPSKIH CRKAVA (KEK), *Nav. dj.*, str. 53. i 55.

⁶⁵ Usp. *Ondje*, str. 56.

⁶⁶ Usp. J. ZEČEVIĆ, Europsko savjetovanje o »Ekumenskoj povelji«, u: *Glas Koncila*, br. 38, od 22.09.2002., str. 25.

1.2. Apostolska pobudnica *Ecclesia in Europa* (Crkva u Europi)

Apostolska postsinodalna pobudnica *Ecclesia in Europa*, za koju je rečeno da je *manifest* pape Ivana Pavla II. za novu Europu,⁶⁷ nastala je nakon što je od 10. do 23. listopada 1999. u Vatikanu održana Druga posebna skupština Biskupske sinode o Europi, posljednja u pripravi za Veliki jubilej dvijetisućite, na temu: *Isus Krist, koji živi u svojoj Crkvi - izvor nade za Europu*. Ona se skladno nastavlja na prvu posebnu skupštinu Biskupske sinode o Europi iz 1991. na temu: *Biti svjedoci Krista koji nas je oslobodio*. No, koliko je predmet značajan i širok, ovdje je prikladno napomenuti da je i ta skupština bila nastavila i proširila materiju kojom se bavio Šesti simpozij europskih biskupa u Rimu od 7. do 11. listopada 1985., razrađujući temu: *Sekularizacija i evangelizacija danas u Evropi*.⁶⁸ Budući da je u Europi nada gotovo iščezla, poruka nade je crvena nit pobudnice *Ecclesia in Europa*. Tako dok se nada naviješta i tumači kroz 6 poglavlja i u 125 broja, za vodiča je uzeta objava iz Otkrivenja, gdje *Duh govori Crkvama* (Otk 2,7). Ukoliko se jednom rečenicom želi iskazati sadržaj pobudnice, onda bi ona glasila: Izvor nade jest Krist, i kako se Europa oblikovala na kršćanskoj vjeri i nadi, valja istinske vrednote koje su otuda proizišle ugraditi u temelje Europe koja se sada gospodarski i politički ujedinjuje, a tome imaju pridonijeti sve europske Crkve - i same težeći za punim jedinstvom.⁶⁹

Papa Ivan Pavao II. vrlo jasno i glasno potiče prvenstveno katolike da, ukoliko žele pokazati Europi svoje pravo lice, svi u vlastitoj zajednici trebaju ponizno i hrabro ispitati savjest, priznati svoje strahove, svoje pogreške, spornost, propuste, nevjernosti i grijeha, jer je to zalog novog početka. Unatoč svom zanosu i naporu, uvijek je nužno imati pred očima tvrdnju da je riječ Božja

⁶⁷ Usp. Predstavljanje pobudnice *Ecclesia in Europa*, u: *Glas Koncila*, Velika Gospa 2003., br. 32-33, str. 13.

⁶⁸ VIJEĆE BISKUPSKIH KONFERENCIJA EVROPE, *Evangelizirati »sekulariziranu« Evropu*, KS (Dokumenti 80), Zagreb, 1986. Tu je govor pape Ivana Pavla II. biskupima na primanju na kraju simpozija: *Crkveno zajedništvo, svjedočenje i vjernost saboru* (str. 5-21: obnovljena evangelizacija i zajednički korijeni; Crkva, duša modernog društva; nesloga, velika zapreka naviještanju); zatim slijedi izlaganje kard. Godfried Danneelsa: *Evangelizirati »sekulariziranu« Evropu*, u dva dijela: Religiozna situacija Europe (str. 24-42: ateizam, načete ljudske vrednote, narcisoidna osobnost, groznica vremena, poplava sekti) i *Evangelizirati Europu, ali kako?* (str. 43-58: odsutnost metafizike, evanđelje i kultura, revalorizirati *razloge vjerovanja*, liječiti vrednote zapadnog humanizma, župa i pokreti, kerigma i kateheza); i govor kard. Basila Hume na kraju simpozija: *Sinteza i znaci nade* (u tri točke, str. 59-71 : postkršćansko vrijeme, kultura, ekumenska struktura i druga evangelizacija; laici, suodgovornost i služenje).

⁶⁹ Pobudnica je opširno predstavljena u *Glasu Koncila* u sedam nastavaka: *Glas Koncila*, br. 28, od 13.07.2003. str. 6.; br. 29, od 20.07.2003., str. 6.; br. 30, od 27.07.2003., str. 6.; br. 31, od 03.08.2003., str. 6.; br. 32-33, Velika Gospa, 2003., str. 13.; br. 34, od 24.08.2003., str. 6.; br. 35, od 31.08.2003., str. 6.

trajan poziv na obraćenje, pa i kad se radi o ekumenskom promišljanju i djelu. Kršćansko jedinstvo je jedino valjan odgovor na Gospodinov poziv da svi budu jedno (Iv 17,11). S obzirom pak na poslanje kršćana u svijetu, jedinstvo bitno čini misije i evangelizaciju vjerodostojnim, i ono istodobno može biti doprinos europskom jedinstvu. Podjela, pak, među kršćanima uvelike otežava te temeljne ciljeve, i u sebi je sablazan. Zato svim Crkvama i crkvenim zajednicama valja pomoći i pozivati ih da *ekumenski put promatraju kao zajednički hod prema Kristu i prema vidljivom jedinstvu*. To jedinstvo je prema Kristovoj volji *jedinstvo u različitosti*. Jedinstvo u različitosti je vlastito Crkvi, a Crkvi ga daruje Duh Sveti, koji inače tvori zajedništvo. Upravo je takvo jedinstvo predmet koga pozorno razmatra suvremena ekumenska misao. Ta vrsna spoznaja o jedinstvu u Crkvi nuka postojano ići putem jedinstva, uvijek se vedro nadati, uvijek razumno vrednovati ono što već ujedinjuje, uzajamno se poštovati, odbacivati predrasude, uzajamno se upoznavati i ljubiti, oduševljeno tražiti istinu putem dijaloga i sučeljavajući stavove.⁷⁰

O istini ne treba samo pozorno voditi računa, za istinom valja i strastveno tragati. U takvom raspoloženju duha valja živo, odlučno i djelotvorno voditi dijalog na svim razinama: doktrinarnoj, duhovnoj i praktičnoj. Inače, u svakolikom zauzimanju za dijalog, pobudnica teološki vrlo temeljito ističe: valja slijediti logiku *razmjene darova* što ih Duh Sveti budi u svakoj Crkvi, jer ta razmjena i sudjelovanje dovodi do toga da Crkve prihvate ekumenizam kao *redovitu dimenziju crkvenoga života i djelovanja*. Takva razmjena i dijalog jest i treba postati glavnom brigom svih kršćana i Crkava u Europi. Poveznica pak koja trajno oživljuje dijalog među kršćanima jest pouzdanje i nada da će se to što se kršćani uzajamno poštuju, što zajedno tragaju za istinom i surađuju u ljubavi, a nadalasve da će *ekumenizam svetosti*, neizostavno donijeti svoje plodove.⁷¹

Pobudnica, međutim, ne zatvara oči pred poteškoćama. Ona ukazuje na to kako pravoslavni imaju poteškoća u vezi s dubokim političkim, a s time, osobito u nekim zemljama, i s crkvenim promjenama u Istočnoj Europi. Krupne se poteškoće isto tako javljaju i u vezi s novom evangelizacijom, koju se toliko preporučuje na svim područjima društvenog i kulturnog života. Papa Ivan Pavao II. poziva sve da cijene Istočne katoličke crkve koje uživo svjedoče jedinstvo u različitosti i mogu pridonijeti izgradnji jedinstva. S druge strane, on

⁷⁰ IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa*, br. 29 i 30.

⁷¹ *Ondje*, br. 31.

pažljivo umiruje pravoslavne, obrazlažući »da se nova evangelizacija ni na koji način ne smije miješati s prozelitizmom, pridržavajući se ipak pritom snažne obveze poštivanja istine, slobode i dostojanstva svake osobe«. ⁷²

Značajno je, pa i za stvar ekumenizma, kad Papa opaža kako nova evangelizacija Europe obvezuje i čini odgovornim svakoga pojedinca, kao što u tom pogledu i svaki stalež ima, ili je na neki poseban način imao, izuzetno važno poslanje: biskupi, svećenici, đakoni, posvećene osobe u redovništvu, svjetovni instituti i družbe apostolskog života te laici. Vlastito i osobito poslanje koje imaju vjernice i vjernici laici jest u tome da su u skrovitosti prisutni i djeluju na širokim područjima, koja pokriva opće dobro: u politici, gospodarstvu, kulturi, zaštiti okoliša, međunarodnom životu, obrazovanju, obitelji i zdravstvu. ⁷³ Papa posebice ističe ulogu žene, koja svojom ženstvenošću pridonosi da se ne smetne s uma i ne zaboravi *čovjekova osjećajna dimenzija, kao i uloga osjećaja*, što je danas dobrano ugroženo znanstveno-tehničkim mentalitetom. Nadalje, Papa drži neprijepnom i ističe onu temeljnu istinu, naime, da su muškarac i žena u svom dostojanstvu istovjetni i jednaki. Tu bi istinu trebalo učiniti posvema razvidnom u životu i to tako da se doprinos žene cijeni i nagrađuje kao jednako vrijedan doprinosu muškarca, kako u obiteljskom, tako i u društvenom životu. ⁷⁴ Zadaće, međutim, koje se stavljaju pred Crkve i crkvene zajednice zahtijevaju da se već prema prilikama mjesta i vremena stvaraju primjereni načini i oblici suradnje i djelovanja, koji će olakšati i pospješiti da se ekumenske zamisli i ostvaruju.

2. Ustroj ekumenskog dijaloga i suradnje

Pravoslavlje, protestantizam i katolicizam su tri velike obitelji kršćana na europskom kontinentu i pripadaju onim duhovnim snagama koje pokreću kontinent. No, da bi te velike kršćanske obitelji što se razlikuju po vjeroispovijesti i ustroju, znatnije pridonijele ponovnom jedinstvu u jednoj Crkvi, kao i vrsnom ujedinjavanju naroda i država u Europsku uniju, potrebno je da svaka od njih omogući opće živo priopćivanje ponajprije unutar vlastite obitelji, a potom i s drugim velikim kršćanskim obiteljima. Da bi priopćivanje s obzirom na ekumenski dijalog i suradnju bilo također živo i djelotvorno, ono zahtijeva

⁷² *Ondje*, br. 32.

⁷³ *Ondje*, br. 34-41.

⁷⁴ *Ondje*, br. 43.

razrađen ustroj u kome jedno ekumensko tijelo obuhvaća i povezuje ponajprije određenu vjeroispovjednu obitelj kao takvu. Zatim, svaka strukturalna crkvena jedinica unutar vjeroispovjedne obitelji - bilo da je određena pravno ili pastoralno - trebala bi imati svojevrsno ekumensko tijelo, tako: patrijarhat, arhiepiskopat, metropolija ili zemaljska crkva, eparhija ili biskupija, seniorat ili dekanat, dapače i one najmanje jedinice, kao što su župa ili parohija.

2.1. Ustroj službe kršćanskog jedinstva

U tim, pravno ili pastoralno određenim jedinicama valja postaviti ustroj službe kršćanskog jedinstva, koji se sastoji od različitih, većih ili manjih, tijela. To mogu biti različita vijeća, povjerenstva, konferencije, odbori, skupine i sl., a osnivaju se s ciljem da bûde i podržavaju ekumenski duh i suradnju u vlastitoj sredini. No takva tijela mogu, već prema svojim ovlastima, mjerodavno uspostavljati i razvijati ekumenske odnose i dijalog s drugim crkvenim zajednicama. U mnogim Crkvama i crkvenim zajednicama već postoje takva ili slična tijela, ako ne, poželjno je zasnovati ih kako na razini vjeroispovjedne zajednice kao takve, tako i u njenim manjim ustrojnim jedinicama.

Kad se radi o tome da se olakšaju i pospješe ekumenski odnosi na širokoj razini, onda je vrlo korisno, gotovo nužno, da Crkve ili crkvene zajednice koje pripadaju istoj vjeroispovijesti - bilo da su okupljene u jednoj regiji, državi ili kontinentu - imaju tijela koja ih mjerodavno predstavljaju i zastupaju u ekumenskim odnosima s Crkvama ili crkvenim zajednicama koje pripadaju drugoj vjeroispovijesti. To su tijela koja postoje, ili bi mogla biti, pri *sinodu* u istočnim Crkvama ili kao što postoje pri *biskupskoj konferenciji* kod katolika ili pri *savezu* Crkava ili crkvenih zajednica kod protestanata. Ako takva, ili slična, tijela ne postoje, bilo bi uputno osnovati ih. Velika važnost takvog ustroja jest u tome što po tim tijelima svaka zasebna kanonska ili vjeroispovjedna ili pastoralna cjelina, kao i pojedine Crkve ili crkvene zajednice unutar jedne velike konfesionalne cjeline - zavisno o tome kako je ustroj postavljen - mogu biti *jedan jasan glas*, da bi u ekumenskom dijalogu, ali i u političkom i društvenom dijalogu, pa i na kontinentalnoj razini, mogle biti pouzdan sugovornik - a to je poželjno i prijeko potrebno.

Ukoliko su osnovana gore navedena tijela, onda je olakšano osnivati navlastito ekumenska tijela, u kojima bi pojedine Crkve ili crkvene zajednice imale svoje predstavnike, bilo da se radi o užem ili širem području, državi ili

kontinentu ili, konačno, o svjetskoj razini. Tako su pravoslavne, anglikanske i protestantske Crkve i crkvene zajednice na europskom kontinentu okupljene, kako je već navedeno, u *Konferenciji europskih Crkava* (KEK). Katolička je pak Crkva okupljena u *Vijeću europskih biskupskih konferencija* (CCEE), koje ima povjerenstvo za ekumenizam i dijalog, kao što i svaka biskupska konferencija ima vijeće za ekumenizam i dijalog. Na svjetskoj pak razini, najviše tijelo koje okuplja, najvećim dijelom protestantske i pravoslavne Crkve, jest *Ekumensko vijeće Crkava* (EVC), koje je na generalnoj skupštini 2006. u Porto Alegre imalo 438 članica, bilo Crkava, bilo crkvenih zajednica. Istina, Katolička Crkva istina nije član EVC, no ima podrobno razrađen ekumenski ustroj za dijalog i suradnju, za službu kršćanskog jedinstva,⁷⁵ i usko surađuje s EVC.

Kao svako, tako i ekumensko ustrojavanje ima svoj tijek i zahtijeva svoje vrijeme. Čini se uputnim iznijeti jedan ili drugi primjer kako nastaje konkretan ustroj, koji je prikladan ne samo za dijalog unutar jedne Crkve ili vjeroispovijesti ili denominacije, nego može biti prikladan i za međucrkveni, ekumenski dijalog.

2.2. Primjereni ustroji unutar protestantizma

Protestantizam nedvoumno pripada duhovnim snagama europskog kontinenta. On je bitno pripremio prosvjetiteljstvo. S vlastitom predodžbom o državi - religiozno neutralnoj, ali u konstruktivnom odnosu s religioznim snagama - protestantizam se udomaćio u Njemačkoj i Skandinaviji, i alternativa je laiciističkim i crkvenim državnim sustavima, koji su bili u ranije katoličkim državama. Zajedno s katolicima i pravoslavcima, protestantizam je treća religiozna skupina kontinenta. Zato se razne protestantske Crkve i crkvene zajednice kao obitelj trude da dođu do toga da budu jedan glas kako bi u ekumeni i u društvenoj zajednici mogle biti pouzdan partner.

Protestanti su u Europi, osim Evangeličke Crkve u Njemačkoj i Luterske Crkve u Skandinaviji, u manjini. Međutim, protestantima je ipak uspio jedan teološki i organizacijski pothvat, koji je konfesije reformacije još jače zbližio. Naime, Crkve u Europi koje su proizišle iz reformacije, složile su se oko jedne teološke izjave, naslovljene: *Suglasnost Crkava Reformacije u Europi*, tzv. *Leuenberger Konkordie*, izrađene 1973. na brdu Leuenberg, blizu Base-

⁷⁵Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVO KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, IKA, Zagreb, 1994.

la, na temelju koje se moglo ponovno uspostaviti zajedništvo Propovjedaonice i Večere Gospodnje. Do konca rujna 1974. izjavu je prihvatilo 50 crkava, 65 do svibnja 1994., da bi u rujnu 2006. pristupila i Evangelička Crkva u Lichtensteinu kao 105. članica.

Same pak evangeličke Crkve u Europi okupljene su i čine *Zajednicu Evangeličkih crkava u Europi* (GEKE) - taj naziv se počeo rabiti od 2003. godine. Zajednica je 2006. godine imala skupštinu u Budimpešti. Tu je rečeno da se nastavlja dijalog s baptistima, pravoslavnima i anglikancima, da predstoji daljnja dogradnja dogovora, postavljeni su i daljnji ciljevi, tako da se sudionicima može samo poželjeti da ih ne napusti hrabrost!⁷⁶ Novi predsjednik GEKE je Thomas Wipf, bivši župnik u Zürichu, predsjednik Švicarskog vijeća religija i predsjednik Skupštine zastupnika, najvišeg organa Saveza švicarskih Evangeličkih crkava (23 Evangeličke crkve, od toga 20 kantonalnih, kao i Evangeličko-metodistička crkva). Prema njemu, GEKE se, pored ostalog, treba zauzimati za ljudska prava, koja su relativizirana u našem društvu, i to ponešto poradi nove islamske interpretacije, a ponešto i zbog izbjeglica. U svađi oko karikatura proroka Muhameda pozivalo se na obzir prema religioznim osjećajima, što je i razumljivo, no s druge strane mora ostati mogućnost da se religiju kritizira - to je nešto konstitutivno za protestantizam, tvrdi Wipf.

Inače, u unutarevangeličkom dijalogu GEKE dotiče također kontroverzna pitanja kao što je npr. ređenje žena. Cilj rasprave o ređenju žena bio bi u tome da se izjednači žene i muškarce. Wipf je uvjeren da bi se to dalo biblijsko-teološki utemeljiti. Pri tome bi trebalo ozbiljno uzimati kulturne i sociološke uvjete. Nadalje, GEKE treba i dalje razvijati ekumenski oblik *jedinstva u pomirenoj različitosti*, koji se pokazao dinamičnim i razvojnim u svijetu, zatim, razvijati već dano jedinstvo i ići za potpunim jedinstvom. Jedinstvo među različitim kršćanima neće se, dakako, sastojati od jedne tradicije. Polazeći od toga, protestantizam mora voditi dijalog unutar sebe i sa sobom, ali mora nastaviti i dijalog s Katoličkom Crkvom. Konačno, protestantizam mora obnoviti svoju snagu kojom je odlučno prožeo europsku kulturu. To mora ostaviti traga i na obliku društva. Protestanti su voljni zauzimati se za slobodu u odgovornosti, za prava manjina, za izjednačavanje muškarca i žene i za solidarnost prema slabima.⁷⁷ Primjer GEKE govori da je povezivanje Crkava iste vjeroispovijesti ne

⁷⁶ W. THIELMANN, Eine Familie findet zueinander, u: *Rheinischer Merkur (Christ und Welt)*, br 39, od 28.09.2006., str. 23. O Leuenberškoj suglasnosti vidi: P. NEUNER, *Nav. dj.*, str. 166.-169.

⁷⁷ Razgovor s Thomasom Wipfom vodio Stephan Cezanne i Wolfgang Thielmann. Usp. W. THIELMANN, *Nav. čl.*, str. 23.

samo plodno, nego i da teži biti ekumenski otvoreno. Takvi oblici udruživanja su primjereni osobito zato jer izrastaju iz stvarnih okolnosti, pa su stoga poticajni i pružaju nadu.

Zaključak

Politički ustroj Europske unije po naravi stvari traži da se tako postavi i izgrađuje kako se ono izuzetno i dragocjeno blago duha i uma što ih nose i čuvaju pojedini narodi ne bi zametnulo ili zatrlo u jedinstvenom europskom gospodarskom, političkom i kulturnom životu. Na toj crti u ustavnoj se povelji ne bi smjelo previdjeti europsko tlo s kršćanskim korijenima iz kojih su nikle i oblikovale se raznolike nacionalne, a u određenoj mjeri, i suvremene europske vrijednosti. Otkloniti to, zacijelo bi pomoglo da se europsko stablo, s bogato razgranatom krošnjom, lakše ogoli. Razvijajući pak kršćansku baštinu, građani vjernici mogu pridonijeti da europsko jedinstvo bude jedinstvo pomirenih naroda, jedinstvo u različitosti, koje utjelovljuje temeljna načela o jednakosti ljudi u njihovu nedjeljivu dostojanstvu, o ljudskim pravima, demokraciji, o vjerskoj slobodi, o zaštiti obitelji, braka i života, o socijalnoj pravdi i očuvanju stvorenoga. Znatan dio svojih dostignuća kršćanska je Europa znala kroz povijest ponuditi i drugim kontinentima.

Unatoč nedostacima u tom priopćivanju, Europa ipak nije neka zamišljena, nego stvarna veličina, i u teološkom smislu. Pod europskim nebom kršćani se danas sve više zajedno trude ustima i rukama naviještati evangeosku nadu, s nakanom da je pažljivo unesu u srce starog kontinenta i postave na horizont svijeta. U tom je pothvatu prednjačio papa Ivan Pavao II. On se slobodno kretao svijetom i neumorno naviještao utjelovljenu Riječ kao put, istinu i život. Tako je donosio nadu osobito siromašnima, napuštenima i bolesnima, a mladim je naraštajima njome smiono otvarao nove obzore. O Velikom jubileju Papa je glasom svih katolika molio oprostjenje za sve zlo učinjeno tijekom povijesti drugim kršćanima i religijama. Taj čin je istinsko uporište za mir i pomirenje i ujedno je poticaj da se kršćani, oslobođeni tereta iz prošlosti, pokrenu i nađu u jednoj Kristovoj Crkvi, a time i na toliko poželjnom djelu evangelizacije. Tada bi jače sinula nada, čvršće bi se povezivali naponi, s ciljem da se izgradi vedrija budućnost, zdravo duhovno i kulturno, političko i gospodarsko okružje, što ga određuje i omeđuje Europska unija - za europskog čovjeka.

ECUMENISM IN THE EUROPEAN UNION

Catholic point of view

Antun Čečatka

*Catholic Faculty of Theology in Đakovo,
J. J. Strossmayer University of Osijek
Đakovo, Croatia*

Summary

The integration of the European states and nations into the European Union is still an undergoing process. All the high authorities of the Catholic Church and other Churches claim that Christianity provides the appropriate historical and spiritual underlying concept and the basis suitable for the sound social and political union. This is the reason why the Church is so determined in its request for the specific reference of the Christian heritage in the European Constitution Charter. The European culture, science and morality are based on Christian heritage which has, to some extent, provided the foundation for the modern European conception of democracy, equality and integral dignity of all human beings, for human rights, protection of minorities, social justice, peace and protection of everything created. It is even hard to imagine these values without their obvious Christian roots.

Due to the fact that Christianity has been imbued among many nations by Europeans, Europe can be perceived as a theological grandeur. Moreover, Europe has played an important historical role in transmitting the Christian message throughout the world - the message that became known in Israel. The fact is that Christian faith is nowadays weakened by secularisation and modern atheism. It has been privatised and is not perceived as a significant power in public. All Christians are therefore called to breathe life into the Christian heritage and Christian values at the overall European and cultural levels. To accomplish this, all the Christian Churches are to carry out the new evangelisation acting together in good will and with proper arguments. European Christians can effectively contribute to the European unity and pave the way to the noticeable unification of the Church only by using a proper ecumenical approach.

Key words: *European Union, Christian heritage, secularisation, values, evangelisation, ecumenical dialogue, Christian union service system, unity of the Church.*